

ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ¹

Αξονικοί Παράμετροι (Κλειδιά) της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής.

1. Η μετάλλαξη της εθνικής ιδεολογίας από κοσμοσυστημική σε κρατική και τα συμπαρομαρτούντα προβλήματα για το ελληνικό γένος. Εγκατάλειψη του εθνοκρατοκεντρικού και εκτατικού προτάγματος της Μεγάλης Ιδέας υπέρ μιας εθνοκεντρικής ιδεολογίας που εμφορείται από το διατακτικό του κράτους-έθνους.

ΚΟΣΜΟΣΥΣΤΗΜΑ: σύνολο κοινωνιών που διαθέτει εσωτερική αυτάρκεια και συνοχή ως προς τις καταστατικές του παραμέτρους (την οικονομία, την επικοινωνία, κ.ά.), καθώς και κοινές θεμέλιες αξιακές και ιδεολογικο-πολιτισμικές ορίζουσες.

I) Το ασύμπτωτο της παραλληλίας κράτους - έθνους στην ελληνική περίπτωση.

II) Η εσωτερική αλληλο-υπονόμευση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, (λόγω διαφορικής κοσμοθεωρίας ελλαδικών-εξελλαδικών). Διάσταση μεταξύ του οικουμενικού προτάγματος της ελληνικής επανάστασης και του εθνοκρατοκεντρικού προτάγματος της Μεγάλης Ιδέας. (Προτείνει την εθνική ολοκλήρωση με όρους εθνικής καθαρότητας και κυρίαρχου κράτους, κινείται ήδη στο περιβάλλον του ευρωπαϊκού εθνοκρατικού κεκτημένου και όχι της οικουμενικής κοσμόπολης).

Απότοκο: αδυναμία πρόταξης μιας συγκροτημένης- ορθολογικά προσδιορισμένης πρότασης εθνικής στρατηγικής.

III) Η Γεωπολιτική συρρίκνωση του ελληνικού έθνους, (1922, 1974). Λόγω επαμφοτερίζουσων πολιτικών για την οριοθέτηση του εθνικού συμφέροντος.

IV) Η ενδημική ασθένεια του εσωτερικού πολιτικού συστήματος,—εθνικός διχασμός.

2. Γεωπολιτική-γεωστρατηγική σημασία—Ανατολικό Ζήτημα, Διπολισμός. Η Ελλάδα ως γεωπολιτικός άξονας. Ανορθολογική διαχείριση από το σύνολο της πολιτικής ηγεσίας του ελληνικού γεωπολιτικού χώρου και των

¹ Οι διαφάνειες αφορούν τις διαλέξεις του Λέκτορα, Διονύση Τσιριγώτη. Στόχος είναι να προσανατολίσουν τους φοιτητές γύρω από τις κεντρικές προβληματικές τις οποίες θα πρέπει να εμβαθύνουν μέσα από την μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας.

συνεπαγόμενων γεωστρατηγικών πλεονεκτημάτων που προσέδιδε σε κάθε πόλο (ναυτικές δυνάμεις) του διεθνούς συστήματος για τον έλεγχο της Αν. Μεσογείου.

3. Ευαισθησία Τρωτότητας του ελληνικού συμφέροντος επιβίωσης, λόγω αναφυόμενων εξωτερικών συστημικών απειλών στα περιφερειακά υποσυστήματα—Βαλκάνια, Ανατολία και εσωτερικών (ενδημικών) μεταβλητών—οικονομική, στρατιωτική, πολιτικό-διπλωματική καχεξία του νέο-ελληνικού κράτους. Στη βάση αυτής της συλλογιστικής υπάρχει η ιδιάζουσα γεωπολιτική πραγματικότητα, που επέβαλλε στην Ελλάδα να επιδεικνύει προσοχή σε πολλά επίπεδα ταυτόχρονα. Χαρακτηριστικά ο Ε.Βενιζέλος, ανέφερε στη σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών, στις 28.2.1934:

«Η Ελλάς δεν είναι περισσότερο ηπειρωτικό κράτος από ό,τι είναι μεσογειακό. Οι πόλεις μας, όλα μας τα νησιά, όλα οι πόλεις ευρίσκονται εις την παραλίαν. Έχουμε τον εμπορικό μας στόλον. Νομίζω ότι δεν θα με αντικρούση κανείς αν είπω ότι είμεθα κατά το ήμισυ βαλκανικό κράτος και κατά το ήμισυ μεσογειακό».

4. Η εξαρτησιακή λογική της ελληνικής υψηλής στρατηγικής από τις έξωθεν Μεγάλες Δυνάμεις. (Θεσμοθέτηση της έξωθεν επέμβασης - Περιορισμός της ελληνικής εσωτερικής-εξωτερικής κυριαρχίας).

Αστικός εκσυγχρονισμός: όρος ταυτόσημος με τον εξευρωπαϊσμό ή τον εκσυγχρονισμό κατά το δυτικό πρότυπο, στα πλαίσια του καπιταλισμού και της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας. Οι αστοί είναι η τάξη που προωθεί τον εκσυγχρονισμό στην κοινωνία, ακόμη και στην περίπτωση της Ελλάδας. Το Κόμμα των Φιλελευθέρων ήταν ο κατεξοχήν εκφραστής του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού, το ελληνικό αντίστοιχο των φιλελευθέρων κομμάτων άλλων χωρών της Δύσης.

Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 1910-1919.

Κεντρικοί Πολιτικοί Στόχοι:

1. Βραχυπρόθεσμος στόχος ήταν η συγκρότηση ενός ισχυρού «αστικού εθνικού κράτους» δικαίου. Μεθοδικές διαδικασίες αναδιοργάνωσης-αναδόμησης των εσωτερικών δομών, —κοινωνική πολιτική, διοικητική, δικαστική, οικονομική,

στρατιωτική, πολιτική οργάνωση και εκπαιδευτική πολιτική. Στρατηγικό τρίπτυχο κοινωνικο-πολιτική, στρατιωτική και οικονομική ανάπτυξη.

2. Μεσοπρόθεσμος πολιτικός στόχος—αναβίβαση του ρόλου και της θέσης της Ελλάδας στο υποσύστημα των Βαλκανίων, μέσω της ανάσχεσης των άμεσων περιφερειακών συστημικών απειλών—Οθωμανική Αυτοκρατορία, Βουλγαρία.
3. Μακροπρόθεσμος και υπέρτατος πολιτικός στόχος ήταν η πραγμάτωση της εδαφικής ολοκλήρωσης του ελληνικού έθνους—Μεγάλη Ιδέα.

Περίοδος Βαλκανικών Πολέμων, 1912-1913.

Παράθυρα ευκαιριών-απειλών του διεθνούς συστήματος. Επανάσταση των Νεότουρκων, (1908), Ιταλό-Τουρκικός πόλεμος, Βαλκανική συμμαχία.

Το διατακτικό της πολιτικής σκέψης-πράξης του Ε.Βενιζέλου εδράζεται στις κεντρικές αρχές ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος-συμφερόντων, γεγονός που αντικατοπτρίζονταν στη διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος στα Βαλκάνια και στην Ανατολία. Π.χ. μετά το τέλος του Α' Βαλκανικού πολέμου, (Συνθήκη Λονδίνου, 30.5.1913), ο Ε.Βενιζέλος έθεσε ως μείζονα πολιτικό στόχο της υψηλής του στρατηγικής, την εγκαθίδρυση ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος στη Βαλκανική, για την ανάσχεση ενδεχόμενων αναθεωρητικών συμπεριφορών από τα όμορα βαλκανικά κράτη—Βουλγαρία. Προϋποτιθέμενη συνθήκη ήταν η διπλωματική διευθέτηση του ζητήματος της διανομής των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μεταξύ των νικητριών δυνάμεων.

Δύο όψεις της υψηλής πολιτικής του Ε.Βενιζέλου:

Παθητική: Η Μεγάλη Ιδέα, θα επιτυγχανόταν με την εκ των έσω αποδιάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, απότοκη της πολιτισμικής,

οικονομικής, πνευματικής και πολιτικής επικράτησης των ελληνικών πληθυσμών της Ανατολίας.

Ενεργητική: εδράζεται σε ορθολογικά κριτήρια κόστους-οφέλους και σε εκτιμήσεις αναδιανεμητικών ζητημάτων—κατανομή απόλυτων-σχετικών κερδών μεταξύ των Βαλκανικών κρατών και συνεπαγόμενα την ενίσχυση της σχετικής ισχύος, της θέσης-ρόλου τους. Κατά τούτο θα αποκλείσει στρατηγικές ουδετερότητας ή κατευνασμού, θέτοντας ως αντικειμενικό πολιτικό στόχο την απελευθέρωση των εθνικών πληθυσμών που διαβιούσαν στις υπόδουλες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, —Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρο και νησιά Αιγαίου.

Μέσα-συντελεστές ισχύος. Εσωτερική οικονομικό-στρατιωτική εξισορρόπηση και εξωτερική πολιτικό-διπλωματική και στρατιωτική εξισορρόπηση.

Εσωτερική στρατιωτική εξισορρόπηση: ποσοτική αύξηση-ποιοτική ενίσχυση του στρατιωτικού υλικού, εξορθολογισμός των στρατιωτικών δυνάμεων, επιζήτηση συντελεστών εξωτερικής στρατιωτικής εξισορρόπησης—συμμαχίες με βαλκανικά κράτη. Εκμετάλλευση του συγκριτικού του πλεονεκτήματος—ναυτική ισχύς, ναυτική πρωτοκαθεδρία-έλεγχο θαλάσσιων οδών στο Αιγαίο.

Οικονομική αναδιοργάνωση-ανόρθωση, για την εξοικονόμηση και τη βέλτιστη δυνατή κατανομή των οικονομικών πόρων στις αμυντικές δαπάνες, (δημιουργία πλεονάσματος στο κρατικό προϋπολογισμό το 1911).

Ερώτημα: Προσδιορίστε τη σχέση πολέμου-πολιτικής. Για τον Ε.Βενιζέλο, η χρήση της στρατιωτικής ισχύος ήταν ένα μέσο της πολιτικής για την επίτευξη των στόχων της και όχι αυτοσκοπός. Ως εκ τούτου προέβη στη μεθοδική χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την επίτευξη τετελεσμένων γεγονότων, μέσω της κατάληψης-κατοχής στρατηγικής σημασίας εδαφικών περιοχών, όπως ήταν η Θεσσαλονίκη και τα Ιωάννινα.

Τρόπος διεξαγωγής: οικονομία των μέσων και των μεθόδων κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης. Ωστόσο δεν απέκλειε τη διενέργεια ενός προληπτικού πολέμου, έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εφόσον η

τελευταία είχε ήδη προβεί σε εχθρικές ενέργειες, σε ακήρυχτο πόλεμο, καθώς και ενός πόλεμου παρεμπόδισης, έναντι της Βουλγαρίας.

Ως απόρροια της έγκαιρης-έγκυρης στρατηγικής ενόρασης των αναφυόμενων απειλών και ευκαιριών του εξωτερικού περιβάλλοντος, του ορθολογικού προσδιορισμού των πολιτικών στόχων και της αγαστής διασύνδεσης και εφαρμογής των κεντρικών διαστάσεων της ελληνικής υψηλής στρατηγικής για την επίτευξή τους, ο βαθμός της αποτελεσματικότητάς της ήταν εξαιρετικά υψηλός. Τα εδαφικά κέρδη της Ελλάδας κρυσταλλώνονται στη Συνθήκη του Βουκουρεστίου,(10.8.1913), βάση της οποίας έλαβε την Δυτική, Ανατολική και Κεντρική Μακεδονία, τη Νότια Ήπειρο, την Καβάλα, την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου, εκτός από τα Δωδεκάνησα και την Ίμβρο, Τένεδο και Καστελόριζο.

Περίοδος του Α' Π.Π. (1914-1918).

Διάγνωση εξωτερικού περιβάλλοντος—παράθυρα ευκαιριών και απειλών, λόγω του αναφαινόμενης συστημικής αλλαγής, απότοκη του κενού ισχύος που δημιουργήθηκε με την αναδίπλωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την Ευρώπη και του γεωπολιτικού-γεωστρατηγικού ανταγωνισμού των δύο αντίπαλων συνασπισμών, Ανταντ-Κεντρικές Δυνάμεις.

Ελλάδα-Σερβία είναι οι κερδισμένες των βαλκανικών πολέμων, άρα επιθυμούν τη διατήρηση του status-quo.

Βουλγαρία-Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι οι ηττημένες με συνεπαγόμενο να επιδιώκουν την αλλαγή του status-quo.

Στόχοι ελληνικής εξωτερικής πολιτικής:

Διατήρηση της ισορροπίας ισχύος και συνεπαγόμενα του εδαφικού καθεστώτος στη βαλκανική περιφέρεια. Ωστόσο η θεμελιώδης μεταβολή των εξωτερικών καταστάσεων με την έναρξη του Α' Π.Π., (28.7.1914), δημιούργησε μια σειρά διλημάτων ασφαλείας—Βουλγαρία, Πύλη, για τους διαμορφωτές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Ο Ε.Βενιζέλος θα οριοθετήσει ως αξονικό πολιτικό στόχο τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας, της εσωτερικής-εξωτερικής κυριαρχίας της Ελλάδας, μέσω της αξιοποίησης των οποιονδήποτε παραθύρων ευκαιρίας για την επίτευξη του αέναου εθνικού στόχου της Μεγάλης Ιδέας. Ως βέλτιστη πολιτική-στρατηγική επιλογή προκρίνεται η σύμπραξη της Ελλάδας με τις δυνάμεις της Ανταντ.

Αντίστροφα ο θρόνος, το σύνολο των αντιβενιζελικών πολιτικών κομμάτων και η στρατιωτική ηγεσία υποστήριξαν την επιλογή της πολιτικής ουδετερότητας.

Ερώτημα: Ποια από τις δύο όψεις, —πολιτικό-στρατιωτική σύμπραξη με Ανταντ ή εφαρμογή πολιτικής ουδετερότητας—, ήταν η βέλτιστη δυνατή επιλογή για τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων.

Μια πρώτη διαπίστωση είναι ότι η εφαρμογή της πολιτικής της ουδετερότητας ήταν αναποτελεσματική όχι μόνο για την προαγωγή των αξονικών πολιτικών στόχων, αλλά και για την προάσπιση του συμφέροντος επιβίωσης, —εδαφική ακεραιότητα, εσωτερική-εξωτερική κυριαρχία. Σε μια δεύτερη και βαθύτερη αποτίμηση, αποδεικνύεται ότι η συγκεκριμένη πολιτική όψη, αφενός δεν δύνατο να καταστεί χρηστική και αφετέρου ο βαθμός προσαρμοστικότητάς της με τις διαμορφωθείσες συνθήκες του διεθνούς περιβάλλοντος,—παράθυρα ευκαιριών-απειλών—, ήταν εξαιρετικά ισχνός. Για το λόγω ότι δεν αναφύονταν οι προϋποτιθέμενες συνθήκες για την εφαρμογή της:

- α) η πολικότητα του διεθνούς συστήματος.
- β) η γεωγραφική απόσταση του ουδέτερου κράτους από τις εστίες των συγκρούσεων,
- γ) η γεωπολιτική-γεωοικονομική βαρύτητα που ενέχει στους στρατηγικούς υπολογισμούς των πόλων του διεθνούς συστήματος το ουδέτερο κράτος.

Καταληκτικά η πολιτική ουδετερότητα δεν διασφάλιζε τα θεμελιώδη ζωτικά ελληνικά συμφέροντα:

- α) ανάσχεση των άμεσων απειλών,—Βουλγαρίας, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας,

β) διατήρηση της ισορροπίας ισχύος-συμφερόντων και του status-quo στα Βαλκάνια,

γ) διατήρηση της θέσης- ρόλου της Ελλάδος στο υποσύστημα των Βαλκανίων.

Αντίστροφα η επιλογή της πολιτικό-στρατιωτικής σύμπραξης της Ελλάδας με την Ανταντ, εδράζονταν στη συναρμογή των ελληνικών και των βρετανικών ζωτικών συμφερόντων. Η Ελλάδα θα λειτουργούσε ως τοποτηρητής και θεματοφύλακας των ζωτικών συμφερόντων της Αγγλίας στην ανατολική Μεσόγειο. Η Ανταντ θα παρείχε τους ικανούς-αναγκαίους συντελεστές εξωτερικής οικονομικό-στρατιωτικής εξισορρόπησης, αφενός για την ανάσχεση των άμεσων περιφερειακών απειλών και αφετέρου για την επίτευξη του αέναου εθνικού στόχου,—Μεγάλη Ιδέα.

Ερώτημα: Γιατί να επιλεγεί η πολιτικό-στρατιωτική σύμπραξη με την Ανταντ και όχι με τις Κεντρικές δυνάμεις;

Απάντηση: Ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Δηλαδή, η επιλογή, από τις αντιβενιζελικές κυβερνήσεις, της πολιτικής της ευμενούς ουδετερότητας έναντι των Κεντρικών Δυνάμεων θα έπρεπε να μεταφρασθεί σε απτά πολιτικό-οικονομικά ή εδαφικά ανταλλάγματα για την Ελλάδα.

Το τελικό ζητούμενο, της πολιτικής απόφασης του Ε.Βενιζέλου να συμπράξει με την Ανταντ, ήταν η αξιοποίηση ενός θεμελιώδους παραθύρου ευκαιρίας, (σε περίπτωση νίκης της Ανταντ), για την πραγμάτωση της εδαφικής ολοκλήρωσης του ελληνικού έθνους, με σχετικά αποδεκτό κόστος,(υπό την έννοια της εξωτερικής οικονομικό-στρατιωτικής εξισορρόπησης από τις δυνάμεις της Ανταντ).

Προϋποτιθέμενες συνθήκες για σύμπραξη με Ανταντ:

1. εξωτερική στρατιωτική εξισορρόπηση για την ανάσχεση των εξωτερικών απειλών —Βουλγαρία,

2. οικονομική εξωτερική εξισορρόπηση, με παροχή δανείων για την κάλυψη των αμυντικών δαπανών.
3. εδαφική και πληθυσμιακή μεγέθυνση, —προσφορά της Κύπρου και εδαφικών τμημάτων στα παράλια της Μ.Ασίας—, με απότοκο την αναβίβαση της θέσης-ρόλου της Ελλάδας σε περιφερειακή δύναμη.

Αντίστοιχα η Ελλάδα θα κατέβαλε :

1. εδαφικά ανταλλάγματα, π.χ. το ζήτημα παραχώρησης της Καβάλας στη Βουλγαρία, για την στρατιωτική σύμπραξη της δεύτερης με τις δυνάμεις της Αντάντ.
2. στρατιωτικές διευκολύνσεις στις συμμαχικές δυνάμεις, κυρίως με την χρησιμοποίηση του λιμένα της Θεσσαλονίκης,(μέγιστης στρατηγικής σημασίας παράγοντας), για την μεταφορά στρατευμάτων και εφοδίων.
3. παροχή εξωτερικής στρατιωτικής εξισορρόπησης στη Σερβία, εάν δεχόταν επίθεση από τις Κεντρικές δυνάμεις.

Αναφύομενα ζητήματα που οδήγησαν σε πολιτική σύγκρουση τον Ε.Βενιζέλο με το Θρόνο και την Στρατιωτική Ηγεσία. Επιχείρηση των δυνάμεων της Ανταντ στην Καλλίπολη & Τήρηση των διεθνών υποχρεώσεων της Ελλάδας από τη συνθήκη συμμαχίας με τη Σερβία.

Ερώτημα: σχέση ισχύος, διεθνούς δικαίου-διεθνούς ηθικής.

Εστιαζόμενος στη σχέση ισχύος-δικαίου, διεθνούς υποχρέωσης-εθνικού συμφέροντος, ο Ε. Βενιζέλος αναγνωρίζει ότι η ισχύς υπερισχύει του δικαίου και το εθνικό συμφέρον προηγείται των διεθνών υποχρεώσεων. Πάραυτα ένα λιγότερο ισχυρό κράτος, είναι εξ αντικειμένου υποχρεωμένο να τηρεί τις υποχρεώσεις του, που απορρέουν από διεθνείς συνθήκες, εφόσον με την πολιτική αυτή πράξη, νομιμοποιείται διεθνώς και αποκτά συντελεστές εξωτερικής εξισορρόπησης.

Εντούτοις η ανωτέρω πολιτική απόφαση του Ε.Βενιζέλου, εδράζεται στο εθνικό συμφέρον. Δηλαδή, η παροχή εξωτερικής στρατιωτικής

εξισορρόπησης της Ελλάδας προς τη Σερβία, κρίνονταν επιβεβλημένη, για τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στα Βαλκάνια.

Αποτελέσματα της πολιτικής ουδετερότητας:

α) Ανατροπή της ισορροπίας ισχύος στα Βαλκάνια, μετά την πολιτικό-στρατιωτική σύμπραξη της Βουλγαρίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τις Κεντρικές Δυνάμεις.

β) Κατάλυση της εσωτερικής-εξωτερικής κυριαρχίας της Ελλάδας.

γ) Εδαφική συρρίκνωση του Ελληνικού κράτους, λόγω της κατάληψης-κατοχής μειζόνων περιοχών της Αν. Μακεδονίας από τις βουλγαρικές δυνάμεις.

δ) Οικονομική-στρατιωτική απίσχνανση της Ελλάδας, απόρροια της παρατεταμένης επιστράτευσης και της κατάσχεσης μεγάλου μέρους του οπλισμού του ελληνικού στρατού από τα γερμανοβουλγαρικά στρατεύματα.

Μικρασιατική Εκστρατεία, 1919-1922

Ερώτημα: Διαμόρφωσε και εφάρμοσε ο Ε.Βενιζέλος μια λελογισμένη πρόταση εθνικής στρατηγικής για την πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας;

Κεντρικές αρχές της εθνικής στρατηγικής του Ε.Βενιζέλου:

α) Αποφυγή στρατηγικής υπερεπέκτασης και υπερεξάπλωσης. Περιορισμένη χρήσης στρατιωτικής ισχύος, διεθνής νομιμοποίηση της ελληνικής στρατιωτικής αποστολής στη Σμύρνη από τη διασυμμαχική διάσκεψη.

β) Στρατηγική τετελεσμένων.

γ) Αποφυγή πολιτικών κατευνασμού. Π.χ. κατά την διάρκεια των διπλωματικών διεργασιών της Διάσκεψης της Βουλώνης, (7/20 Ιουνίου 1920), ο Ε.Βενιζέλος θα προδηλώσει την πολιτική του επιλογή για μονομερή χρήση της ελληνικής στρατιωτικής ισχύος με αντικειμενικό στόχο την επιβολή των όρων της Συνθήκης των Σεβρών στον Κεμάλ, σε αντιδιαστολή με την πολιτική των παραχωρήσεων, (κατευνασμού), την οποία υποστήριξε η ιταλική και η γαλλική πλευρά.

δ) Αρχή αυτοβοήθειας.

Ο αντίλογος στην πραγματικότητα αυτή συνέχεται με μια σειρά αξιολογικών κρίσεων μεταξύ των οποίων και οι εξής :

α) «Η απόβαση των ελληνικών δυνάμεων στη Σμύρνη υπήρξε απόφαση μοιραία για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας. Η σταδιακή εμπλοκή της Ελλάδας στην Μικρά Ασία αποδείχθηκε, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, καταστροφική. Στην ανατολική Θράκη, στην Κωνσταντινούπολη, στα παράλια και στην ενδοχώρα της Τουρκίας κατοικούσαν το 1919

2.450.000 Ελλήνων έναντι 8.000.000 Τούρκων και 1.500.000 περίπου Αρμενίων, Εβραίων και Βουλγάρων»².

β) «Η 15^η Μαΐου 1919, ημέρα αποβάσεως των ελληνικών δυνάμεων στη Σμύρνη, υπήρξε η δραματικότερη της νεωτέρας ιστορίας, όχι εκ του αποτελέσματος της, [...], αλλά διότι το εγχείρημα απετολμήθη με την Ελλάδα βαθύτατα διαιρεμένη, και την ψευδαίσθηση ότι η προσπάθεια είχε πραγματική υποστήριξη από τις νικήτριες δυνάμεις του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Στα δεδομένα αυτά πρέπει να προστεθεί και η πλήρης άγνοια της επικρατούσης στη Μικρά Ασία πραγματικότητας, όπου η κατάρρευση του οθωμανικού συστήματος, ανεδείκνυε έναν δυναμικότατο εθνικισμό με ηγέτη τον Μουσταφά Κεμάλ»³.

γ) «[...] Η χώρα αυτή (Μ.Ασία) αποτελεί σύνολον μερών στενώς συνδεομένων προς αλλήλα γεωγραφικώς, οικονομικώς, ιστορικώς και εθνολογικώς. Είναι δύσκολον να υποδιαιρέση τις την χώραν ταύτην πολιτικώς, χωρίς να περιπέση εις ανωμαλίας, αίτινες, έχουσαι αντίκτυπον επί του οικονομικού και εθνολογικού πεδίου, θα γεννήσωσι μοιραίως, εν τη εξελίξει του χρόνου, προστριβάς, αίτινες θα αγάγωσιν εις αγώνας προς συνένωσιν πάλιν των χωρών τούτων δια της επικρατήσεως της μιας εξ αυτών. [...]»⁴.

Διερεύνηση του βαθμού προσαρμοστικότητας—στις εσωτερικές-εξωτερικές συνθήκες— και του μέτρου αποτελεσματικότητας της εθνικής στρατηγικής του Ε.Βενιζέλου.

1. Συναρμογή με τις γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος, με απότοκο την ανάσχεση των παραθύρων τρωτότητας και την αξιοποίηση των παραθύρων ευκαιρίας. Π.χ. προαγωγή των ζωτικών συμφερόντων Αγγλίας-Γαλλίας στην Ανατολία, ανάσχεση εδαφικών τετελεσμένων από την Ιταλία.
2. Ο Ε.Βενιζέλος υποστήριξε ότι ο γεωγραφικός διαχωρισμός της Μικράς Ασίας θα καθορίζονταν από πολιτικό-στρατηγικά κριτήρια και όχι από αμιγώς στρατιωτικά. Δύο ικανές και αναγκαίες συνθήκες για τη βιωσιμότητα της ελληνικής πολιτικής κυριαρχίας στην Ιωνία. Εδαφικός διαμελισμός-αποδιάρθρωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δημιουργία νέων κρατών και εγκαθίδρυση πολιτικό-οικονομικών σφαιρών επιρροής των Μεγάλων Δυνάμεων. Αποικισμός στις ενσωματωθείσες στην Ελλάδα περιοχές της Μικράς Ασίας.
3. Τουρκικός εθνικισμός. Η παρουσία των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Σμύρνη, αφύπνισε και ενδυνάμωσε τον τουρκικό εθνικισμό. Από την άλλη πλευρά η εξέλιξη του κεμαλικού εθνικιστικού κινήματος δεν είχε προσλάβει, την έκταση και την ένταση ενός καθολικού εθνικού προτάγματος

² Θ. Βερέμης, «Αρχή δεινών μεγάλων», *Καθημερινή*, 20.5.2007.

³ Κ. Ιορδανίδη, «Διαιρεμένοι και χωρίς συμμάχους», *Καθημερινή*, 20.5.2007.

⁴ Υπόθεση του Ι.Μεταξά. Βλ. Χρ. Χρηστίδη, (επιμ.), *Ι.Μεταξάς. Το Προσωπικό του Ημερολόγιο*, τομ. 2, Αθήνα, Γκοβόστης, 1952, σ. 386.

4. Εσωτερική προσαρμοστικότητα-νομιμοποίηση της υψηλής στρατηγικής του Ε.Βενιζέλου. Εδραζόταν σε συλλογικά αποδεκτές εθνολογικές και πολιτισμικές παραδοχές—κοσμοεικόνες, που ενείχαν ηθικοκανονιστική και κοινωνικό-πολιτική νομιμοποίηση. Ωστόσο μια σειρά παρεμβαίνουσων μεταβλητών, —όπως η πόλωση του διχαστικού κλίματος μεταξύ βενιζελικών-αντιβενιζελικών, λόγω του δυναστικού ζητήματος, η λειτουργική ανεπάρκεια της βενιζελικής κυβέρνησης στο εσωτερικό, παράλληλα με την εκδήλωση αυταρχικών συμπεριφορών εις βάρος των μελών της αντιπολίτευσης—, απομείωσαν το βαθμό προσαρμοστικότητας της εσωτερικής πολιτικής των Φιλελευθέρων.

Ερώτημα: Ποιο ήταν όμως το μέτρο αποτελεσματικότητας της εθνικής στρατηγικής του Ε.Βενιζέλου για την πραγμάτωση της εδαφικής ολοκλήρωσης του ελληνικού έθνους;
Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος της Συνθήκης των Σεβρών ο βαθμός αποτελεσματικότητας ήταν υψηλός.

Η απόφαση του Ε.Βενιζέλου, να εμπλέξει πολιτικό-στρατιωτικά την Ελλάδα στην Ιωνία, δεν ήταν η αξονική αιτία της Μικρασιατικής καταστροφής. Γιατί;

1. Η διατήρηση της εσωτερικής τάξης και της προάσπισης της εξωτερικής ασφάλειας της Σμύρνης, δεν οδηγούσε την Ελλάδα σε στρατηγική υπερεπέκταση ή υπερεξάπλωση.
2. Τα μεγέθη ισχύος μεταξύ της Ελλάδας και της αποδιάρθρωμένης πολιτικό-στρατιωτικά Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
3. Η πρόταξη μιας συγκροτημένης και ορθολογικά υπολογισμένης πολιτικής για την πραγμάτωση της Μεγάλης Ελλάδας των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών.

Αντίστροφα η ανάληψη της πολιτικής διακυβέρνησης της Ελλάδας από τις αντιβενιζελικές πολιτικές παρατάξεις θα συνωθήσει στην αποδιάρθρωση της εθνικής στρατηγικής. Λόγω:

α) Χαμηλού βαθμού προσαρμοστικότητας στις εσωτερικές και εξωτερικές αναγκαιότητες. Λανθασμένη διάγνωση-αξιολόγηση των άμεσων συστημικών απειλών.

β) Αμετροέπεια στη σύζευξη του πολιτικού στόχου με το σύνολο των διατιθέμενων μέσων. Εφαρμογή μιας επιθετικής στρατιωτικής στρατηγικής, για την επιβολή της ελληνικής πολιτικής βουλήσεως στο κεμαλικό καθεστώς, αποκλειστικά και μόνο με συντελεστές εσωτερικής οικονομικό-στρατιωτικής εξισορρόπησης.

γ) Υψηλού βαθμού τρωτότητας. Εξαιτίας της επιχειρησιακής και τακτικής αδυναμίας της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής να υπερκεράσει τους θεμελιώδεις παράγοντες της τριβής και της ομίχλης του πολέμου, που παρουσιάστηκαν κυρίως κατά τη διάρκεια των επιθετικών επιχειρήσεων της ελληνικής στρατιάς πέρα από το Σαγγάριο,(Ιούλιος-Αύγουστος 1921) και κορυφώθηκαν την περίοδο της αντεπίθεσης των κεμαλικών στρατιωτικών δυνάμεων, τον Αύγουστο του 1922.

δ) Ανορθολογικής και αντιπαραγωγικής συνύφανσης των όψεων-διαστάσεων της εθνικής στρατηγικής. Αποτυχία στον εσωτερικό συνταριασμό των πολλαπλών της διαστάσεων, με συνεπακόλουθο την αλληλο-υπονόμευση και αλληλο-εξουδετερωσή τους κατά την εφαρμογή τους.

ε) Εξασθένηση του μέτρου αποτελεσματικότητας της εθνικής στρατηγικής. Η αδιάλειπτη, αποκλειστική και απαρέγκλιτη χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την επίτευξη του θεμελιώδους πολιτικού στόχου.

Ελληνική Εξωτερική Πολιτική- 1923-1940

Περίοδος 1923-1928. (Φάση εσωτερικής πολιτικής, οικονομικής, στρατιωτικής ανασυγκρότησης).

Κεντρικοί στόχοι ελληνικής εξωτερικής πολιτικής:

1. Προάσπιση συμφέροντος επιβίωσης
2. Ζωτικά Συμφέροντα- Εδαφικές αξιώσεις: Δωδεκάνησα, Β. Ήπειρος, Κύπρος.

Μέσα:

Στρατιωτική εσωτερική εξισορρόπηση-ανάσχεση γειτονικής εισβολής, Διεθνείς Θεσμοί-ΚτΕ. Προσήλωση στις βασικές αρχές του Διεθνούς Δικαίου, αρχή της *pacta sunt servanda*.

Συνδιάσκεψη Λωζάνης, Οκτώβριος 1922. Βασικά ζητήματα της συνδιάσκεψης σχετικά με την Ελλάδα- Αν. Θράκη, νησιά Ανατ. Αιγαίου και ανταλλαγή πληθυσμών.

Συνθήκη Λωζάνης, 24 Ιουλίου 1923

Κέρδη Τουρκίας- Αν. Θράκη, νησιά Ίμβρο-Τένεδο, τρίγωνο Έβρου (Καράαγατς), αναγνώριση τουρκικής κυριαρχίας στα Στενά.

Ελλάδα- αποκτά όλα τα νησιά του Αιγαίου εκτός από τα Δωδεκάνησα που παραχωρούνται στην Ιταλία.

Ανταλλαγή πληθυσμών, εξαίρεση μόνο για έλληνες Κων/πολης και μουσουλμάνους της δυτ. Θρακης.

Τι κέρδισε η Ελλάδα υπό το γράμμα της Συνθήκης της Λωζάνης; (άρθρα 12 & 13), αναγνωρίζονταν η ελληνική κυριαρχία στα νησιά Χίο, Σάμο, Ικαρία, Μυτιλήνη, Λήμνο και Σαμοθράκη, παράλληλα με την επιβολή καθεστώτος μερικής αποστρατικοποίησης στα τέσσερα πρώτα. Με τη Σύμβαση της Λωζάνης για τα Στενά, (άρθρο 4) επιβάλλονταν καθεστώς πλήρους αποστρατικοποίησης (ως ουδέτερες ζώνες) στα νησιά Λήμνος, Σαμοθράκη και Λαγούσες⁵.

Περίοδος της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας, 1924-1935

⁵ Βλ, αναλυτικότερα Παζαρτζί-Οικονομίδης, 1989.

-Θεσμικές εσωτερικές κρίσεις.

1. Πολιτική κρίση-κυβερνητική αστάθεια, έλλειψη εσωτερικής νομιμοποίησης με απότοκο διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις και άμεση παρέμβαση του στρατού και του θρόνου στην πολιτική ζωή.

2. Οικονομική κρίση-ευμεγέθη δημοσιονομικά ελλείμματα, εξωτερικός δανεισμός και στενότητα των συναλλαγματικών διαθεσίμων, με απότοκο την άνοδο του πληθωρισμού-ανεργίας.

3. Κοινωνική κρίση- απότοκη του προσφυγικού ζητήματος, (ανάγκη αποκατάστασης- ενσωμάτωσης των προσφύγων σ' ένα νέο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον), της αύξησεως του αστικού πληθυσμού και των εθνολογικών μεταβολών που επήλθαν στην περιοχή της Μακεδονίας.

Εξωτερικές απειλές:

-Αλβανία. Καταπάτηση των θρησκευτικών, εκπαιδευτικών και κοινοτικών ελευθεριών του ελληνικού πληθυσμού της Β. Ηπείρου. Οριστική διαρρύθμιση, με το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, (27.1.1925), του εδαφικού καθεστώτος που είχε προβλεφθεί από την Πρεσβευτική Συνδιάσκεψη στις 9 Νοεμβρίου 1921.

-Βουλγαρία. Άρνηση τήρησης των διεθνών συνθηκών και εφαρμογής των διεθνών της υποχρεώσεων-π.χ. το ζήτημα της εθελοντικής μετανάστευσης των βουλγάρων από την Ελλάδα και των ελλήνων από τη Βουλγαρία, το Μακεδονικό ζήτημα, η βουλγαρική αξίωση για ελεύθερη οικονομική ζώνη στο Αιγαίο.

-Γιουγκοσλαβία. Ζητήματα διανομής σχετικών κερδών, (π.χ. το Μακεδονικό), και συνεπαγόμενα θέσεως, ρόλου και γοήτρου μεταξύ Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας – το ζήτημα της εξόδου στο Αιγαίο.

-Ρουμανία. Στασιμότητα στις διμερείς διπλωματικές σχέσεις. Θα χρειαστεί η ιταλική διαμεσολάβηση για την πραγμάτωση της ελληνο-ρουμανικής πολιτικοδιπλωματικής προσέγγισης, τον Μάρτιο του 1928.

Διεθνές Σύστημα

-Βρετανία. Η οικονομικοπολιτική πρόσδεση της Ελλάδας με την Βρετανία, η οποία ενισχύθηκε ιδιαίτερα από την κυβέρνηση του Α.Μιχαλακόπουλου, (Οκτώβριος 1924/ Ιούνιος 1925) δεν μεταφράσθηκε σε απτούς συντελεστές εξωτερικής εξισορρόπησης. Παρά ταύτα οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Βρετανίας επεκτείνονται στον οικονομικό τομέα, λόγω του ζωτικού συμφέροντος της Βρετανίας για την εξεύρεση νέων αγορών και την επένδυση κεφαλαίων στο εξωτερικό—ισχυρή βρετανική παρουσία στην οικονομική και εμπορική πολιτική της Ελλάδας.

Προσφυγή της Ελλάδας στην κεφαλαιαγορά του Λονδίνου για τη διασφάλιση των ικανών και αναγκαίων συντελεστών της οικονομικής αναδιοργάνωσης-ανάπτυξης.

-Γαλλία. Περίοδος δοκιμασίας λόγω της μεταστροφής του στρατηγικού ενδιαφέροντος της Γαλλίας προς την Κεντρική Ευρώπη, παράλληλα με την εκδήλωση μεμονωμένων ατυχών επεισοδίων ή ανεπίλυτων διμερών διαφορών (διακανονισμός πολεμικών χρεών). Διπλωματική πρωτοβουλία της Γαλλίας για την αποκατάσταση των ελληνοσερβικών σχέσεων.

-Ιταλία. Η κυβέρνηση του Α. Ζαΐμη, (Δεκέμβριος 1926/ Ιούλιος 1928) με υπουργό εξωτερικών τον Α. Μιχαλακόπουλο, θα ανταποκριθεί θετικά στην ιταλική πρόσκληση για ενίσχυση των διμερών σχέσεων των δύο κρατών, επιδιώκοντας την ανάπτυξη του εύρους-περιεχομένου τους. Αντικειμενικός πολιτικός στόχος ήταν η ενίσχυση της διαπραγματευτικής ισχύος της Ελλάδας και συνεπαγόμενα του κύρους-γοήτρου της έναντι της Γιουγκοσλαβίας-Τουρκίας, η εργαλειακή χρήση της ιταλικής διπλωματίας για την εξομάλυνση των ελληνοβουλγαρικών και ελληνοαλβανικών σχέσεων και η διασφάλιση της ζωής-περιουσίας

(ζωτικό συμφέρον) του ελληνισμού της Β. Ηπείρου και των Δωδεκανήσων

Ο αξονικός στρατηγικός προσανατολισμός της Ελλάδας–διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος της Συνθήκης της Λωζάνης– συνεπικουρείται με συντελεστές διεθνούς θεσμικής εξισορρόπησης, όπως η συμμετοχή της σε διεθνείς θεσμούς–Κοινωνία των Εθνών– η εφαρμογή της αρχής της *pacta sunt servanda*, (δηλαδή του σεβασμού των διεθνών υποχρεώσεων, του απαραβίαστου των υποσχέσεων και του δεσμευτικού χαρακτήρα των συνθηκών), η σταθερή προσήλωση στις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου και στους κανόνες της διεθνούς τάξης. Στο πλαίσιο αυτής της συλλογιστικής, στόχοι όπως:

α) η δημιουργία κλίματος ύφεσης μέσω πολιτικών κατευνασμού–συνεργασίας στο βαλκανικό υποσύστημα,

β) η σταθεροποίηση της δραχμής και η νέα διαρρύθμιση των διεθνών οικονομικών υποχρεώσεων της χώρας–εξωτερικό χρέος, δάνεια για εγκατάσταση προσφύγων,

γ) ο αναδασμός της μεγάλης γαιοκτησίας, κ.α.

έμελλαν να αποτελέσουν, μετά τη συγκρότηση της οικουμενικής κυβέρνησης, (4.12.1926), ορόσημα στην πορεία της εσωτερικής οικονομικοστρατιωτικής και κοινωνικοπολιτικής ανασυγκρότησης της Ελλάδας.

Περίοδος 1928-1932

Η τετραετία του Ε.Βενιζέλου, 1928-1932

Αναπροσανατολισμός της ελληνικής υψηλής στρατηγικής: απεμπόληση της πολιτικής της Μεγάλης Ιδέας και ενίσχυση της θέσης–ρόλου της Ελλάδας στο ανταγωνιστικό περιφερειακό της υποσύστημα,

Κεντρικός στόχος της πολυδιαυλικής υψηλής στρατηγικής του Ε.Βενιζέλου– προστασία συμφέροντος επιβίωσης, μέσω της διασφάλισης-προάσπισης του καθεστώτος της Λωζάνης, και αποκατάσταση της θέσης–ρόλου-εθνικού γοήτρου της Ελλάδας στην

βαλκανική της περιφέρεια, μέσω της εξόδου της από το καθεστώς της πολιτικό-διπλωματικής απομόνωσης, απότοκο των ανεπίλυτων διμερών ζητημάτων με τους περιφερειακούς της συνδαιτυμόνες και τις Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις.

Αξονικό μέσο ήταν η χρήση της διπλωματίας για την ανάπτυξη διεθνών ερεισμάτων-συντελεστών εξωτερικής εξισορρόπησης, την αποκατάσταση της πολιτικής φήμης της Ελλάδας, ως κράτους status-quo, του εθνικού γοήτρου—δυνατότητα συναλλαγής με ίσους όρους στο πολιτικό-διπλωματικό πεδίο μεταξύ των βαλκανικών κρατών, και τον μετριασμό της απόλυτης εξάρτησης από τις Μεγάλες Δυνάμεις, (ιδιαίτερα Αγγλία-Γαλλία).

Προϋποτιθέμενες συνθήκες για την προαγωγή του ανωτέρω πολιτικού στόχου:

α) Η πολιτικό-στρατηγική συνεννόηση με την μείζονα μεσογειακή ναυτική δύναμη—Ιταλία, ή οποία επισφραγίσθηκε με τη σύναψη, (στις 23.9.1928) συμφώνου φιλίας, συνδιαλλαγής και δικαστικού διακανονισμού, πενταετούς διάρκειας. Μεταξύ των άλλων προβλέπονταν και η αμοιβαία πολιτικό-διπλωματική υποστήριξη σε περίπτωση εξωτερικής απειλής μίας εκ των δύο χώρων.

Αποτελέσματα: διεύρυνση του διπλωματικού ορίζοντα της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, ισχυροποίηση της θέσης-ρόλου-γοήτρου της Ελλάδας στο περιφερειακό της υποσύστημα.

β) Η επίλυση των διμερών διαφορών με τα Βαλκανικά κράτη.

Ο Βενιζέλος χρησιμοποίησε εργαλειακά την ελληνο-ιταλική συμφωνία, ως μέσο διπλωματικής πίεσης στη Γιουγκοσλαβία καθιστώντας εναργή την ελληνική πολιτική θέση στις αξιώσεις του Βελιγραδίου—δημιουργία ελεύθερης ζώνης στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και έλεγχο της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης-Γευγελής. Με τη διαμεσολάβηση του Παρισιού, θα επιτύχει τον μετριασμό των

Γιουγκοσλαβικών αξιώσεων και την επιτυχή απόληξη των διμερών διαπραγματεύσεων, με την υπογραφή δύο πρωτοκόλλων, (11.10.1929), και ενός σύμφωνου φιλίας, συνδιαλλαγής και ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών, (27.3.1929).

Η αναβίβαση της θέσης-ρόλου της Ελλάδας αντικατοπτρίστηκε στην επιβεβαίωση των φιλικών δεσμών με τη Ρουμανία, μέσω της σύναψης διμερούς συμφώνου στις 21.3.1928. Η επίσκεψη του Ε.Βενιζέλου στο Βουκουρέστι, τον Αύγουστο του 1931, ολοκληρώθηκε με την υπογραφή νέας διμερούς Συμβάσεως Εμπορίου, Ναυσιπλοΐας και Εγκαταστάσεως.

Τουναντίον η εξομάλυνση των εκκρεμών διαφορών με την Αλβανία και τη Βουλγαρία, προσέκρουαν σε ανυπέρβλητα πολιτικά εμπόδια. Με την πρώτη, οι προστριβές εντοπίζονταν στο καθεστώς της ελληνικής κοινότητας στη Βόρεια Ήπειρο, ενώ η αναθεωρητική πολιτική της Βουλγαρίας, καθ' όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου, για την ανατροπή του καθεστώτος της Λωζάνης, με αντικειμενικό στόχο την πρόσκτηση ελληνικών εδαφών, —Μακεδονία, Δυτ. Θράκη—, απειλούσε την ελληνική εδαφική ακεραιότητα, (συμφέρον επιβίωσης). Το αδιέξοδο στις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις κορυφώνεται κατά τη διάρκεια του 1931, μετά την καταγγελία, από την ελληνική πλευρά, της προσωρινής ελληνο-βουλγαρικής εμπορικής σύμβασης, ως απάντηση στην απόφαση της βουλγαρικής κυβέρνησης για την αύξηση των εισαγωγικών δασμών σε ορισμένα ελληνικά προϊόντα.

γ) Προσέγγιση και εξομάλυνση των πολιτικών-διπλωματικών της σχέσεων με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Μείωση της πολιτικό-στρατιωτικής εξάρτησης—εξαρτησιακή λογική, της Ελλάδας, από τους συνδυασμούς των Μεγάλων Δυνάμεων· «και δὴ εκείνων, αίτινες εζήτουν να ασκούν την επιρροήν εις τα Βαλκάνια».

Ο Έλληνας πρωθυπουργός, θα μετριάσει τις αναφυόμενες τριβές που δύνατο να δημιουργήσει η επικείμενη σύναψη του ελληνοϊταλικού συμφώνου, στις διμερείς σχέσεις της Ελλάδας με τη Γαλλία-Αγγλία,

μέσω της φανεράς διπλωματίας (έγκαιρη γνωστοποίηση στην Γαλλία και Αγγλία του περιεχομένου της επικείμενης ελληνο-ιταλικής συμφωνίας).

Μετά την άρση των αρχικών επιφυλάξεων του βρετανικού υπουργείου εξωτερικών, για την ελληνοϊταλική προσέγγιση, το Σύμφωνο της Ρώμης, συναρμόζονταν τόσο με τις βασικές αρχές της βρετανικής υψηλής στρατηγικής, όσο και με τους ειδικότερους στόχους της βρετανικής διπλωματίας στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Παρεπόμενα, η πολιτικό-διπλωματική υποστήριξη του Λονδίνου στην πολιτική του Ε.Βενιζέλου, εξυπηρετούσε την ενίσχυση-διεύρυνση των ζωτικών οικονομικών του συμφερόντων στην Ελλάδα, τα οποία επεκτείνονταν εκτός από τον δανειοδοτικό και στον επενδυτικό τομέα.

δ) Αποφυγή οποιασδήποτε πολιτικό-στρατηγικής ενέργειας δυναμικής διεκδίκησης των ανεκπλήρωτων εθνικών συμφερόντων—Δωδεκάνησα, Κυπριακό. Με βάση την πολιτική πράξη του έλληνα πρωθυπουργού, —ειδικότερα στο Κυπριακό ζήτημα—, διαφαίνεται η μεθοδική αποφυγή για την παροχή εξωτερικής εξισορρόπησης σε οποιαδήποτε “αλυτρωτική” κίνηση, στο βαθμό και στο μέτρο που δεν υποστηρίζονταν από ισχυρά εξωτερικά ερείσματα ή δεν δύνατο να λειτουργήσει εξαναγκαστικά προς τις Μεγάλες Δυνάμεις—Ιταλία, Αγγλία, για την απόδοση μιας ευμενούς λύσεως.

ε) Πολιτική-διπλωματική συνεννόηση με την Κεμαλική Τουρκία. Η συμβολή του Ε.Βενιζέλου υπήρξε αποφασιστική για τη διαρρύθμιση των διμερών ελληνο-τουρκικών διαφορών, την ενίσχυση των πολιτικών-διπλωματικών σχέσεων των δύο κρατών, την εγκαθίδρυση ενός κλίματος détente και μιας βραχύβιας περιόδου φιλίας-συνεργασίας.

Οι προσδιοριστικές μεταβλητές της ελληνοτουρκικής συνεννόησης:

α) Και τα δύο κράτη, λειτουργούσαν εντός ενός αναδιαμορφωμένου περιφερειακού συστήματος, που χαρακτηρίζονταν από ρευστότητα-

ανακατανομή στην ισορροπία ισχύος, συμφερόντων, θέσεως και ρόλων. Αναλυτικότερα, με εξαίρεση την Τουρκία, η Ρουμανία παρέμεινε το μεγαλύτερο, εδαφικά-πληθυσμιακά, βαλκανικό κράτος, απότοκο των εδαφικών προσκτήσεων από τη Ρωσία, την Αυστροουγγαρία και τη Βουλγαρία. Η Σερβία, αποκόμισε τα μεγαλύτερα κέρδη σε ποσοστιαία βάση, τριπλασιάζοντας σχεδόν την έκταση και τον πληθυσμό της. Η Τουρκία είχε τις μεγαλύτερες εδαφικές απώλειες, ωστόσο επωφελήθηκε εξαιτίας της ομοιογένειας και της ενότητας που απέκτησε ως αποτέλεσμα της μετατροπής της από μια πολυεθνική αυτοκρατορία σε κράτος-έθνος. Τοιουτοτρόπως εμφανίσθηκε ικανοποιημένη με το εδαφικό καθεστώς—διατήρηση των Στενών και της ενδοχώρας της Ανατολίας, και επικεντρώθηκε στο έργο της εσωτερικής ανόρθωσης. Η Βουλγαρία απέμεινε η μοναδική αναθεωρητική δύναμη, έχοντας όμως υποβιβαστεί από τη δεύτερη στην τελευταία θέση της βαλκανικής ιεραρχίας.

β) Οι δύο πολιτικοί ηγέτες, Ε.Βενιζέλος-Μ.Κεμάλ, εμφορούνταν από το νεότερο εκσυγχρονιστικό κανόνα—αστικός εκσυγχρονισμός. Ο Ε.Βενιζέλος, από την πρώτη κιόλας κυβερνητική του θητεία, θα διαμορφώσει-εφαρμόσει ένα μεθοδικό και ολοκληρωμένο πολιτικό πρόγραμμα για τον αστικό εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, παράλληλα με την σύσταση μια σύγχρονης δημοκρατίας κατά τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα. Από την άλλη πλευρά, ο Μ.Κεμάλ, θα εφαρμόσει ένα θεσμικό κυρίως εκσυγχρονισμό, επιχειρώντας την μετάταξη της χώρας του από το μεσαίωνα στον σύγχρονο κόσμο.

γ) Η επιτακτική πολιτική αναγκαιότητα της διαρρύθμισης των εσωτερικών κοινωνικό-οικονομικών προβλημάτων και της σταθεροποίησης του πολιτικού καθεστώτος. Π.χ. η ελληνοτουρκική φιλία προσέφερε στην Άγκυρα την χρονική άνεση για την αντιμετώπιση της εσωτερικής κρίσης—σταθεροποίηση κεμαλικού καθεστώτος, εξυγίανση οικονομίας, καταστολή των εξεγέρσεων των Κούρδων

αυτονομιστών, ανάκτηση κι ανασύνταξη δυνάμεων, και ταυτόχρονα τη δυνατότητα υπαγωγής της Ελλάδας στο άρμα της Τουρκίας.

δ) Οι αναφυόμενες διεθνείς συγκυρίες, όπως η πολιτικό-διπλωματική συνεννόηση Σερβίας-Βουλγαρίας, που οδήγησε τον Ε.Βενιζέλο στην προσέγγιση της Τουρκίας ως μια κίνηση τακτικού διπλωματικού ελιγμού, η πολιτική κατεύθυνση της Κεμαλικής Τουρκίας για ενσωμάτωση και ολοκλήρωση στο σύστημα των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Γενικότερα το κεντρικό δόγμα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι ότι : «η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα την οποία δεν πρέπει να χάνουμε από τα μάτια μας, αλλά να ακολουθούμε κατά πόδας». «Η λογική που διέπει αυτή την πρόταση είναι η εξής: όσες φορές η Ελλάδα απείλησε την ακεραιότητα της Τουρκίας, βρισκόταν συνασπισμένη με τις χώρες εκείνες με τις οποίες η Τουρκία διατηρούσε φιλικές σχέσεις και δεν φαινόταν πρόθυμη να προασπίσει τα συμφέροντά τους. Κατ' επέκταση του λοιπού θα καταβάλλεται προσπάθεια να βρίσκεται η Τουρκία στις ίδιες συμμαχίες με την Ελλάδα,[...]».

ε) Η ρητή αποδοχή του διεθνούς καθεστώτος της Συνθήκης της Λωζάνης και η επίσημη διακήρυξη, από τις πολιτικές ηγεσίες των δύο κρατών, του σεβασμού των διεθνών τους υποχρεώσεων, της εδαφικής ακεραιότητας και των εθνικών συμφερόντων αλλήλων.

στ) Η γεωπολιτική-γεωστρατηγική σημασία του ελληνο-τουρκικού άξονα για τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στα Βαλκάνια, ως ανασχετικός φραγμός σε οποιαδήποτε αναθεωρητική ενέργεια μιας βαλκανικής δύναμης για την εγκαθίδρυση πρωτοκαθεδρίας στην περιοχή—περιφερειακός ηγεμόνας.

Αναλυτικότερα τα κοινά ζωτικά συμφέροντα Ελλάδας-Τουρκίας στη Βαλκανική, συνοδεύονταν από μια ανάλογη αντιστοιχία συμφερόντων στη Μεσόγειο. Η Τουρκία ως παράκτιο και ηπειρωτικό κράτος, αναδεικνύονταν σε μείζονα δύναμη, στο περιφερειακό υποσύστημα των

Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας, με την οποία θα δύνατο να συμμαχήσει η Ελλάδα για τη διασφάλιση των συμφερόντων της σε ηπειρωτικό—Βαλκάνια, και σε ναυτικό—Μεσόγειος, επίπεδο.

Πάρα ταύτα το θεμελιώδες ζήτημα που απέκλειε μια ουσιώδη πολιτική-διπλωματική προσέγγιση αντικατοπτρίζονταν στον τρόπο εφαρμογής της συμβάσεως ανταλλαγής των πληθυσμών. Οι διμερείς ελληνοτουρκικές διαφορές ήταν συνυφασμένες με τα ειδικότερα προβλήματα των «εγκατεστημένων» και «ανταλλάξιμων». Ως «εγκατεστημένοι» χαρακτηρίζονταν, (σύμφωνα με την σύμβαση για την ανταλλαγή των πληθυσμών), οι έλληνες κάτοικοι της Κων/πολης, ως τις 30 Οκτωβρίου 1918, και οι μουσουλμάνοι που διέμεναν ανατολικά από την ελληνοβουλγαρική συνοριακή γραμμή του 1913, δηλαδή στη Δυτ. Θράκη. Ως «ανταλλάξιμοι» θεωρούνταν οι ορθόδοξοι κάτοικοι των περιοχών της ηπειρωτικής Τουρκίας και οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της υπόλοιπης Ελλάδας. Η εφαρμογή όμως του όρου και ιδίως η εκτίμηση της περιουσίας των «εγκατεστημένων» και των «ανταλλάξιμων» δεν άργησε να προκαλέσει σοβαρές αντιγνωμίες. Μετά από παρατεταμένες διαβουλεύσεις, και την αποδοχή της αρχής της συνολικής εκτιμήσεως των οφειλόμενων αποζημιώσεων από την ελληνική πλευρά, υλοποιήθηκε μια συμφωνία στις 10.6.1930, για την οριστική επίλυση των αναφερόμενων διαφορών.⁶ Ο Ε.Βενιζέλος θα αιτιολογήσει την

⁶ Με τη συμφωνία του 1930 η περιουσία των ανταλλάξιμων μουσουλμάνων στην Ελλάδα και Ελλήνων στην Τουρκία περνούσε στην κατοχή της ελληνικής και της τουρκικής κυβέρνησης αντιστοίχως. Ρυθμιζόταν παράλληλα και το ζήτημα των μονίμως εγκατεστημένων, καθώς και το ζήτημα των αποζημιώσεων. [...]. Η διπλωματική του οπτική, παράλληλα με τη βοήθεια της ιταλικής διπλωματίας, οδήγησε τελικά στην υπογραφή της συμβάσεως στις 10 Ιουνίου 1930, η οποία δέχθηκε δριμύτατη κριτική από την αντιπολίτευση. Κριτική την οποία ο Βενιζέλος αμφισβήτησε με το επιχείρημα ότι η συνθήκη της Λοζάνης προστάτευε βασικά τις ακίνητες περιουσίες των Τούρκων, ενώ οι ελληνικές, που ήταν και κινητές, υπό την έννοια πως επρόκειτο και για σύνθετες επιχειρηματικές και εμπορικές δραστηριότητες η υπεραξία των οποίων δεν μπορούσε να σταθμιστεί επακριβώς, δεν προστατεύοντο. Συνεπώς δεν μπορούσε να επιβεβαιωθεί η μεγαλύτερη σε αξία ελληνική περιουσία. Ακόμη δε και αν αυτό γινόταν, η διαδικασία θα ήταν χρονοβόρα με υψηλό κόστος για την ελληνική εξωτερική πολιτική 1. Η υιοθέτηση από το Βενιζέλο της άποψης ότι η αξία των μουσουλμανικών κτημάτων συνέπιπτε με την αξία των περιουσιών των Ελλήνων προσφύγων μπορεί να χαρακτηριστεί από κάποιους και έωλη, που απλώς εξυπηρετούσε την ανάγκη να κλείσει ένα κεφάλαιο. Τα κτήματα των Τούρκων, αγροτικά κτήματα, τσιφλίκια, δασικές εκτάσεις, αποτελούσαν μια περιουσία εύκολα σταθμίσιμη. Από την άλλη, τα αστικά ακίνητα, οι επιχειρήσεις, οι καταθέσεις των Ελλήνων δεν ήταν δυνατόν να σταθμιστούν με απόλυτη ακρίβεια.

απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης, για την αποδοχή της αρχής του συμψηφισμού των περιουσιών, εκ του αποτελέσματος που ενείχε η ελληνο-τουρκική προσέγγιση για την προαγωγή των ελληνικών εθνικών συμφερόντων.

Η παγίωση του πνεύματος της «εγκάρδιας» συνεννόησης και της πολύ-επίπεδης συνεργασίας, ολοκληρώθηκε με την επίσκεψη του Ε.Βενιζέλου στην Άγκυρα και τη συνομολόγηση διμερών συμφώνων. Στις 30 Οκτωβρίου 1930 υπογράφηκε το σύμφωνο Φιλίας, Ουδετερότητας και Διαιτησίας, συνοδευόμενο από τη συνομολόγηση μιας εμπορικής συμβάσεως και μιας ειδικής συμφωνίας ελέγχου των ναυτικών εξοπλισμών. Συνεπακόλουθα με την υπογραφή του Συμφώνου Εγγυήσεως, (14.9.1933), η ελληνο-τουρκική συνεννόηση θα προαχθεί, κατά τον χαρακτηρισμό του Ε.Βενιζέλου: «εις καθάραν αμυντικήν συμμαχίαν απέναντι της Βουλγαρίας εις ην περίπτωσιν ήθελεν αύτη να παραβιάση τα κοινά μας σύνορα».

Η ολοκλήρωση της ελληνοτουρκικής συνεννόησης καταδεικνύεται πραγματολογικά σε οικονομικούς και πολιτικούς τομείς, δηλαδή σε ζητήματα χαμηλής και υψηλής πολιτικής. Αναλυτικότερα στο επίπεδο της διμερούς οικονομικής συνεργασίας επιτελούνταν θετικά βήματα. Π.χ. η συνομολόγηση των δύο εμπορικών συμβάσεων, στις 9.5.1933 και στις 13.11.1934, συνέβαλαν στην προώθηση των εμπορικών συναλλαγών και στην μερική κάλυψη του ελλείμματος του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου. Τοιουτοτρόπως και στο πολιτικό πεδίο η συνεργασία ήταν ουσιαστική, αντανακλώντας ένα πνεύμα αμοιβαίας σύμπνοιας και αλληλεγγύης. Π.χ. η προώθηση των τουρκικών στρατιωτικών μονάδων στην ανατολική Θράκη με σκοπό την αποτροπή βουλγαρικής πραξικοπηματικής ενέργειας στην διάρκεια του φιλοβενιζελικού κινήματος, τον Μάρτιο του 1935, και η ελληνική διπλωματική υποστήριξη των τουρκικών αιτημάτων στη Διάσκεψη του Μοντραί.

Ο υψηλός βαθμός σπουδαιότητας της ελληνοτουρκικής συνεννόησης για την ελληνική υψηλή στρατηγική:

α) Η αποκατάσταση της ισορροπίας ισχύος στο Βαλκανικό υποσύστημα και η αύξηση της διαπραγματευτικής ισχύος της Ελλάδας για την εξομάλυνση των πολιτικό-διπλωματικών της σχέσεων με τους βαλκανικούς της συνδαιτυμόνες.

β) Η προάσπιση των ελληνικών ζωτικών συμφερόντων, δηλαδή της προστασίας της ζωής, περιουσίας, και των όρων διαβίωσης του εξωελλαδικού ελληνισμού, στις τουρκικές περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, (Κων/πολη, Σμύρνη, Πατριαρχείο).

γ) Η απρόσκοπτη οικονομικό-πολιτική ανασυγκρότηση της Ελλάδας και η ανάπτυξη των οικονομικών, πνευματικών και πολιτιστικών δυνατοτήτων των ελληνικών κοινοτήτων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Μεσογείου.

δ) Η δημιουργία ενός πολιτικό-στρατιωτικού άξονα μεταξύ των δύο χώρων,(που αποδέχονταν το εδαφικό καθεστώς), ως ανασχετικού φραγμού στον αναθεωρητισμό της Βουλγαρίας και στον ηγεμονισμό της Γιουγκοσλαβίας.

Εν ολίγοις ο κεντρικός στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής ήταν η διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή, μέσω της σύναψης διμερών συμφώνων-συνθηκών. Κατά τον Ε.Βενιζέλο η Ελλάδα υποστήριζε την πολυμερή συνεργασία στο βαθμό και στο μέτρο που το σύνολο των περιφερειακών της συνδαιτυμόνων ήταν ευνοϊκά διακείμενα και ικανοποιημένα με το υπάρχον εδαφικό καθεστώς. Ωστόσο όταν αυτό δεν συμβαίνει η Ελλάδα οφείλει να συνεργάζεται με τις μη αναθεωρητικές Βαλκανικές χώρες για την εξισορρόπηση-ανάσχεση των κρατών που επιζητούν την αλλαγή του status-quo. Ως εκ τούτου η ιδέα της Βαλκανικής Ομοσπονδίας ή καλύτερα Συνομοσπονδίας, που υποστήριξε ο Ε.Βενιζέλος κατά την πρώτη κυβερνητική του θητεία, αντικαθίσταται από την καθολική διαβαλκανική συνεργασία στα πλαίσια διμερών συμφώνων.

Συμπερασματικά, η τελευταία κυβέρνηση του Ε.Βενιζέλου είχε να επιδείξει σημαντικές επιτυχίες στο πεδίο της εσωτερικής—οικονομική, κοινωνική, πολιτική ανόρθωση, και εξωτερικής πολιτικής—αναπροσδιορισμός των πολιτικό-διπλωματικών σχέσεων με τις Μεγάλες Δυνάμεις-μείωση της εξαρτησιακής λογικής, αναβάθμιση της θέσης-ρόλου της Ελλάδας στο περιφερειακό της υποσύστημα-δημιουργία ελληνο-τουρκικού άξονα. Ωστόσο για ακόμη μια φορά, μετά την περίοδο 1917-1920, η πολιτική του θα υπονομευθεί από το εσωτερικό, με συνεπαγόμενο την απώλεια της εσωτερικής συνοχής της Βενιζελικής παράταξης και την αναβίωση του εθνικού διχασμού. Επιπρόσθετα μια σειρά από μείζονα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα απομείωσαν το βαθμό αποτελεσματικότητας της κυβερνητικής πολιτικής, με συνεπαγόμενο την παραίτηση της κυβέρνησης των Φιλελευθέρων και την συνεπαγόμενη μεταβολή του πολιτικού κλίματος—απώλεια εσωτερικής νομιμοποίησης, με τις εκλογές της 25ης Σεπτεμβρίου του 1932.

Το απόγειο της ΕλληνοΤουρκικής συνεννόησης και το Βαλκανικό Σύμφωνο.

Κορύφωση εικοσαετούς κρίσης 1919-1939. Ενίσχυση των ενδοευρωπαϊκών αντιθέσεων και μεταβολή της ισορροπίας ισχύος στο Ευρωπαϊκό υποσύστημα.

Τα Βαλκανικά κράτη επιζητούν τη σύναψη μιας πολυμερούς συμμαχίας μέσω αλληπάλληλων πολιτικό-διπλωματικών διασκέψεων—μεταξύ 1930-1933 πραγματοποιήθηκαν τέσσερις βαλκανικές διασκέψεις. Αντικειμενικός στόχος ήταν η συγκρότηση ενός συστήματος συλλογικής άμυνας για την προάσπιση του συμφέροντος επιβίωσης των Βαλκανικών κρατών, λόγω της λειτουργικής απίσχνανσης-επιχειρησιακής αδυναμίας του συστήματος συλλογικής ασφάλειας της ΚτΕ.

Η νέα ελληνική κυβέρνηση, του Π.Τσαλδάρη (5.3.1933) προσβλέποντας, στην ενίσχυση και αναβίβαση της διαβαλκανικής συνεργασίας σε συμμαχία, ως μέσο εξωτερικής εξισορρόπησης για τη διασφάλιση του ελληνικού συμφέροντος επιβίωσης, θα συμμετάσχει ενεργά στις προπαρασκευαστικές διακυβερνητικές επαφές (Οκτώβριος 1933-Ιανουάριος 1934) συνυπογράφοντας, μαζί με τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουμανία και την Τουρκία, το Σύμφωνο της Βαλκανικής Συνεννοήσεως, στις 9.2.1934 στην Αθήνα.

Πάραυτα η εμβέλεια και το μέτρο στρατηγικής αποτελεσματικότητας του Συμφώνου δεν ανταποκρίθηκε στις αρχικές προσδοκίες των κρατών-μελών, δηλαδή στην ανάγκη για καθολική συσπείρωση των κρατών της χερσονήσου του Αίμου σε έναν ενιαίο αμυντικό συνασπισμό. Η αποχή της Αλβανίας και η πολιτική αντίθεση της Βουλγαρίας στο υπάρχον εδαφικό καθεστώς, διάνοιγαν ένα παράθυρο τρωτότητας στην εσωτερική συνοχή του Συμφώνου, καθιστώντας το ευάλωτο, στους αναφυόμενους πολιτικό-στρατηγικούς ανταγωνισμούς των δύο μπλοκ—Ανταντ-Κεντρικές Δυνάμεις.

Ειδικότερα για την Ελλάδα, η υπογραφή του Συμφώνου, σηματοδοτούσε την εγκατάλειψη της αξονικής αρχής, της υψηλής στρατηγικής Ε.Βενιζέλου, για την αποφυγή εμπλοκής στους πολιτικό-στρατιωτικούς ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων μέσω της σύναψης πολυμερών συνθηκών. Ο Ε.Βενιζέλος, ηγέτης της αξιωματικής αντιπολίτευσης, αντιτάχθηκε σθεναρά τόσο στο γενικό πνεύμα όσο και στους ειδικούς όρους του Συμφώνου. Η συλλογιστική του κρητικού πολιτικού, ήταν ότι υπό το πλαίσιο υπολογισμών κόστους-οφέλους, η διπλωματική πράξη της ελληνικής κυβέρνησης ήταν ασύμφορη, υπονομεύοντας ουσιαστικά τη βάση της ελληνοϊταλικής συμμαχίας και επιβαρύνοντας την Ελλάδα με την ανάληψη άσκοπων και επικίνδυνων διεθνών υποχρεώσεων,—π.χ. στην περίπτωση που η Ιταλία επιτίθονταν στη Γιουγκοσλαβία διαμέσου της Αλβανικής εδαφικής επικράτειας. Τοιουτοτρόπως διατείνονταν ότι το τετραμερές σύμφωνο δεν συντελούσε στην σχετική διασφάλιση του ελληνικού συμφέροντος

επιβίωσης, συγκριτικά με τις διμερείς εγγυήσεις, ενώ το ενδεχόμενο της σύμπτυξης ενός κοινού σερβο-βουλγαρικού μετώπου, που θα ανάγονταν σ' άμεση απειλή για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα, θα δύνατο να εξισοροπηθεί από την ελληνοτουρκική αμυντική συμμαχία. Τέλος επεξηγούσε ότι η σύναψη του Συμφώνου εξυπηρετούσε ουσιαστικά το συμφέρον επιβίωσης της Ρουμανίας-Γιουγκοσλαβίας, από τις αναφεύμενες εξωτερικές τους απειλές,—Βουλγαρία, Σοβιετική Ένωση, Ουγγαρία, Αλβανία, Ιταλία, Γερμανία. Με τη θέση του Ε.Βενιζέλου συντάχθηκαν όλοι οι πολιτικοί αρχηγοί της αντιπολίτευσης, (συμπεριλαμβανομένου και του Ι.Μεταξά), με αποτέλεσμα, ο έλληνας ΥΠΕΞ, Δ.Μάξιμος, να προβεί στην ακόλουθη ερμηνευτική δήλωση, (15.3.1934):

«Σκοπός του Συμφώνου της Βαλκανικής Συνεννοήσεως είναι η εγγύησης της ασφάλειας των ενδοβαλκανικών συνόρων μόνον εναντίον άλλου βαλκανικού κράτους. Κατά συνέπειαν, η Ελλάς εν ουδεμία περιπτώσει δύναται προς εκτέλεσιν των δια του Συμφώνου αναλαμβανόμενων υποχρεώσεων να αχθή εις πόλεμον με οιαδήποτε των Μεγάλων Δυνάμεων».

Υπογραφή του ελληνοτουρκικού συμφώνου αμοιβαίας εγγυήσεως της εδαφικής ακεραιότητας των δύο χωρών, (υπεγράφη στην Άγκυρα στις 14.9.1933). Το νέο στοιχείο που προσθέτει το εν λόγω σύμφωνο, στο ήδη διαμορφωμένο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής συνεννόησης, είναι η εγγύηση του «κοινού συνόρου». Η εγγύηση ήταν διπλωματική, χωρίς βέβαια να αποκλείεται η σύναψη στρατιωτικής συμφωνίας, ενώ στο όρο «κοινόν σύνορον», εμπερικλείονταν ολόκληρη η ελληνική και τουρκική Θράκη. Επίσης, κατ' αίτηση της ελληνικής κυβέρνησης, εξαιρέθηκαν από το καθεστώς εγγυήσεως του «κοινού συνόρου» τα ναυτικά σύνορα, —τα μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών χωρικά ύδατα στα παράλια της Μικράς Ασίας—, για την αποφυγή ενδεχόμενων διπλωματικών προστριβών με την Ιταλία, η οποία κατείχε τα Δωδεκάνησα.

Το σύμφωνο αυτό είχε χαρακτήρα αμυντικής συμμαχίας μόνο σε αναφορά με την υπεράσπιση της εδαφικής περιφέρειας της Θράκης,

ελληνικής και τουρκικής. Παράλληλα, με την αμοιβαία εγγύηση του απαραβίαστου των κοινών συνόρων, δημιουργήθηκε ένας ισχυρός ελληνοτουρκικός άξονας, ως ανασχετικός φραγμός στην περίπτωση εκδήλωσης αναθεωρητικών πολιτικών συμπεριφορών εντός της οριοθετημένης εδαφικής περιοχής.

Το σημείο τρωτότητας του εν λόγω Συμφώνου εντοπίζεται στην οριοθέτηση των όρων εγγυήσεως, δηλαδή στον προσδιορισμού της απειλής, στην εδαφική έκταση του κοινού συνόρου, στο είδος και το μέγεθος της εξωτερικής βοήθειας. Πράγματι από τους πρώτους μήνες του 1934, η ελληνική κυβέρνηση επιχείρησε να δώσει στο σύμφωνο της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1933 έμπρακτο στρατιωτικό περιεχόμενο με τη διασαφήνιση των όρων λειτουργίας της προβλεπόμενης εδαφικής εγγυήσεως. Στις 4 Νοεμβρίου, ο έλληνας ΥΠΕΞ, Δ.Μάξιμος μονογράφουσε στην Άγκυρα στρατιωτική συμφωνία προορισμένη να καθορίσει το είδος της βοήθειας και την εδαφική έκταση του «κοινού συνόρου» της Θράκης. Τα συμβαλλόμενα μέρη θα αμύνονταν, σε κάθε περίπτωση, στην παραβίαση του κοινού συνόρου τους από τη Βουλγαρία, (ως «κοινό σύνορο» χαρακτηριζόταν ολόκληρη η ελληνοβουλγαρική και τουρκοβουλγαρική μεθόριος), ενώ οι στρατιωτικές τους υπηρεσίες θα ενασχολούνταν με τον επιχειρησιακό σχεδιασμό για την εκτέλεση της συγκεκριμένης διάταξης. Πάρα ταύτα η εν λόγω συμφωνία δεν θα ευοδοθεί, αρχικά λόγω της εναντίωσης-αντίδρασης του έλληνα υπουργού στρατιωτικών, Γ. Κονδύλη, και εν συνεχεία λόγω της άρνησης της τουρκικής στρατιωτικής ηγεσίας, να προβεί στη σύναψη διμερούς συμβάσεως, με το επιχείρημα ότι η συνοδευτική πράξη του Βαλκανικού Συμφώνου κάλυπτε επαρκώς τις αμυντικές ανάγκες των δύο χωρών.

Τέλος, στις 27.4.1938, υπογράφηκε στην Αθήνα η «συμπληρωματική συνθήκη», Ελλάδας-Τουρκίας, η οποία προέβλεπε την υποχρέωση εφαρμογής πολιτικής ουδετερότητας το ενός εκ των συμβαλλόμενων μερών, στην περίπτωση που ο εταίρος του δεχόταν επίθεση μίας ή περισσοτέρων δυνάμεων. Σε περίπτωση επίθεσης από τρίτη χώρα, τα συμβαλλόμενα μέρη ήταν υποχρεωμένα να συνεννοηθούν για την από

κοινού αντιμετώπιση της κατάστασης, ανακόπτοντας-παρεμποδίζοντας με το σύνολο των διατιθέμενων μέσων τους, τη διέλευση του στρατού και του πολεμικού υλικού του επιτιθέμενου. Συνεπώς, οι αμοιβαίες συμβατικές υποχρεώσεις υπερέβαιναν το γεωγραφικό πλαίσιο της Βαλκανικής, στο βαθμό που το επιχειρησιακό πεδίο εφαρμογής τους εμπεριέκλειε και τις πολιτικό-διπλωματικές σχέσεις των δύο όμορων κρατών με εξωβαλκανικές δυνάμεις.

Η συγκεκριμένη συμφωνία ευνοούσε κατά μείζονα βαθμό την Τουρκική πλευρά, εφόσον η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να παρεμποδίσει-ανασχέσει μια ενδεχόμενη επίθεση της Ιταλίας ή της Βουλγαρίας κατά της Τουρκίας, στην περίπτωση που οι πρώτες επιχειρούσαν να χρησιμοποιήσουν την ελληνική εδαφική επικράτεια, ως διαμετακομιστικό κόμβο για την μεταφορά των στρατευμάτων τους. Τουναντίον για την Τουρκία το κόστος ήταν ουσιαστικά αμελητέο, εφόσον δεν υπήρχε κάποια εχθρική ως προς αυτήν χώρα, που θα χρησιμοποιούσε το έδαφος της για να επιτεθεί στην Ελλάδα. Εντούτοις, το γεγονός ότι η «συμπληρωματική συνθήκη», ενώ διεύρυνε τις αμοιβαίες συμμαχικές υποχρεώσεις, δεν συντελούσε στη διευκρίνιση των ήδη συνομολογημένων,—βάση προγενέστερων συνθηκών—, την καθιστούσε επιδεκτική σε οξύτερη κριτική. Η ελληνική πλευρά, δεν κατόρθωσε, ως αντιστάθμισμα για την ανάληψη ετεροβαρών υποχρεώσεων, να εκμαιεύσει την ταυτόχρονη συνομολόγηση στρατιωτικής συμφωνίας, δίνοντας απτό περιεχόμενο στις συμφωνίες των προηγούμενων ετών, 1930-1933.

Εν κατακλείδι το σημείο τρωτότητας του ελληνοτουρκικού άξονα, εντοπίζεται στην εγγενή αδυναμία των δύο Συμφώνων του 1933 και του 1938, να προσδιορίσουν εναργώς το casus foederis—το σκοπό της συμφωνίας, —συγκεκριμένα το είδος και το μέγεθος της εξωτερικής βοήθειας που όφειλαν να καταβάλουν τα δύο μέρη—, απότοκο της πολιτικό-διπλωματικής αδυναμίας των δύο πλευρών να προχωρήσουν στη σύναψη στρατιωτικής συμβάσεως.

Περίοδος 1950-1963. Η ολοκληρωτική εξάρτηση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ.

Το τέλος του Β' Π.Π. και του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, θα σηματοδοτήσει την επίσημη εισδοχή της Ελλάδας στο διπολικό κόσμο, ως οργανικού μέλος του Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

Η υπαγωγή σε καθεστώς εξάρτησης ήταν απόρροια της πολιτικά αβέβαιης θέσης της ελληνικής κυβέρνησης, του κατακερματισμού των πολιτικών δυνάμεων και της αναβάθμιση του ρόλου του στέμματος και της στρατιωτικής γραφειοκρατίας, η οποία ανέλαβε την προστασία των συμφερόντων του ξένου παράγοντα ή και των εγγενών αδυναμιών του εσωτερικού κοινωνικό-πολιτικού συστήματος της ίδιας της χώρας.

Η πρώτη μεταεμφυλιακή περίοδος οριοθετείται από την ύπαρξη ενός εξω-κοινοβουλευτικού κέντρου εξουσίας, που οδήγησε στη συγκρότηση μιας ισχυρής παρακρατικής κυβέρνησης. Στους εξω-κοινοβουλευτικούς μηχανισμούς άσκησης εσωτερικής κυριαρχίας, εμπειρικλείονταν ο βασιλιάς και το περιβάλλον του, ο στρατός, οργανικά εξαρτημένος από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, —διοικούμενος από μια μυστική οργάνωση, τον Ιερό Δεσμό Ελλήνων Αξιωματικών⁷, (Ι.Δ.Ε.Α.), που ιδρύθηκε το 1944, οι μυστικές υπηρεσίες (ΚΥΠ) που ελέγχονταν από την CIA—, η αστυνομία και οι παραστρατιωτικές δυνάμεις —σώματα πολιτοφυλακής-Τάγματα Εθνικής Ασφάλειας, (ΤΕΑ), που δρούσαν στην ύπαιθρο.

Οι κεντρώες ελληνικές κυβερνήσεις που αναδείχθηκαν από τις πρώτες μεταεμφυλιακές εκλογές, —1950, 1951—, αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση της χώρας σ'ένα δυσχερές εσωτερικό και εξωτερικό πολιτικό πλαίσιο, δεν κατόρθωσαν να επιτύχουν την εσωτερική τους νομιμοποίηση. Αυτό γιατί το πολιτικό τους πρόγραμμα για εθνική συμφιλίωση, για τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής, και η συνεπαγόμενη πολιτική αποδοχή των δυνάμεων της Αριστεράς, θα

⁷ Επρόκειτο για μια μυστική στρατιωτική οργάνωση, ελλήνων αξιωματικών, που είχε προέλθει από τη συνένωση βασιλικών (ΕΝΑ) και εθνικιστικών οργανώσεων που είχαν εμφανισθεί στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του Β'Π.Π..

αποτελέσουν ένα επαρκώς αιτιολογημένο αντιπολιτευτικό επιχείρημα για τη δεξιά-συντηρητική πολιτική παράταξη.

Η κυβερνητική-πολιτική κρίση, οδήγησε στην ανασυγκρότηση της δεξιάς παράταξης—ίδρυση του Ελληνικού Συναγερμού από τον στρατηγό Αλ. Παπάγο, 6.8.1951—, και στην ανάληψη της πολιτικής διακυβέρνησης της χώρας, με τις εκλογές της 16.11.1952.

Οι κεντρικές αρχές της πολιτικής των συντηρητικών-δεξιών κυβερνήσεων του Α.Παπάγου, (1952-1955) και Κ.Καραμανλή, (1955-1963) συνοψίζονται στην:

- α) πίστη-νομιμοφροσύνη στο ΝΑΤΟ,
- β) προσπάθεια εμβάνθυσης των σχέσεων με τις ΗΠΑ,
- γ) επιζήτηση συντελεστών εξωτερικής εξισορρόπησης σε περιφερειακό επίπεδο για την πολιτικό-διπλωματική ανάσχεση της Βουλγαρικής απειλής.

Τοιουτοτρόπως, στους αξονικούς πολιτικούς στόχους, εμπερικλείονταν, —κατά σειρά προτεραιότητας—,

- α) η διασφάλιση του συμφέροντος επιβίωσης, ήτοι ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας,
- β) η οικονομική και πολιτικό-διοικητική ανασυγκρότηση και
- γ) η σταθεροποίηση του εσωτερικού κοινωνικό-πολιτικού συστήματος μέσω της ενεργής-άμεσης καταστολής των αντιφρονούντων.

Εξωτερικές απειλές:

1. Βουλγαρία: Π.χ. η Μακεδονική διαμάχη, οι δύο στρατιωτικές ελληνοβουλγαρικές αναμετρήσεις, (1913 και 1917-1918) και οι ισάριθμες περίοδοι κατοχής ελληνικών εδαφών από τη Βουλγαρία (1916-18 και 1941-1944). Επίσης, αμέσως μετά το τέλος του Β'Π.Π. οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις της Σόφιας και του Βελιγραδίου έγειραν εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας και υποστήριξαν τη δημιουργία μείζονος μακεδονικού κράτους, με την ενσωμάτωση εδαφών και της ελληνικής «Μακεδονίας του Αιγαίου».

2.Αλβανία: το ανεπίλυτο ζήτημα της Β. Ηπείρου, με αποτέλεσμα τη διατήρηση της εμπόλεμης κατάστασης, από την πλευρά της Αθήνας, που ίσχυε από την περίοδο της ιταλικής εισβολής.

3.Το ιδεολογικό υπόβαθρο του Ψυχρού Πολέμου, εφόσον ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος υπήρξε πεδίο αντιπαράθεσης «δι' αντιπροσώπων» των δύο «κόσμων» του διπολικού συστήματος.

Μέσα πολιτικό-στρατηγικής διαχείρισης των απειλών από την κυβέρνηση Παπάγου.

1.Πολιτικό-στρατιωτική σύμπραξη με τη δυτική συμμαχία για τη διασφάλιση ετερόφωτων πηγών οικονομικής-στρατιωτικής εξισορρόπησης, (ΗΠΑ-NATO). Κατά τούτο, το κεντρικό δόγμα στην άσκηση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, αποκρυσταλλώνονταν στη διατήρηση περιφερειακών ερεισμάτων ισχυρότερων από τα αντίστοιχα των ενδεχόμενων αντιπάλων ή ανταγωνιστών.

2.Ενίσχυση της ελληνικής ασφάλειας-άμυνας με την εγκαθίδρυση των αμερικανικών-νατοϊκών στρατιωτικών εγκαταστάσεων-βάσεων, (συμφωνία «περί στρατιωτικών ευκολιών», 1953⁸).

3.Ενίσχυση της ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας μέσω ποσοτικής-ποιοτικής εξωτερικής εξισορρόπησης των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 60' ο εξοπλισμός των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων προέρχονταν, σχεδόν αποκλειστικά, από την αμερικανική βοήθεια και κατά δεύτερο λόγο από τα προγράμματα του NATO.

4.Εισδοχή σε διεθνείς οργανισμούς-διεθνή καθεστώτα. Π.χ. οι ελληνικές κυβερνήσεις Πλαστήρα και Παπάγου επέδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα.

5.Δημιουργία περιφερειακών πολιτικό-διπλωματικών ερεισμάτων. Π.χ. η πολιτικό-διπλωματική προσέγγιση της Ελλάδας με τα όμορα κράτη,

⁸ Βάσει του άρθρου 1 της συμφωνίας, η κυβέρνηση των ΗΠΑ αποκτούσε το δικαίωμα «να κατασκευάζει, αναπτύσσει, χρησιμοποιεί και θέτει εν λειτουργία στρατιωτικά και βοηθητικά έργα» στην Ελλάδα. Επίσης αναγνώριζε ευρύτατα δικαιώματα χρήσης στις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις, που θα μπορούσαν «να εισέρχονται, εξέρχονται, κυκλοφορούν, υπερίπτανται ελεύθερας εν Ελλάδι και εις τα χωρικά της ύδατα, υπό την επιφύλαξιν οιασδήποτε τεχνικής συνεννοήσεως εις την ήθειλον προέλθη αι Αρμόδια Αρχαί των δύο κυβερνήσεων». Παρατίθεται στο Ι.Δ.Στεφανίδης, *Ασύμμετροι εταίροι*, Αθήνα, Πατάκη, 2002, σ.206-207.

Γιουγκοσλαβία-Τουρκία, που κατέληξε στην υπογραφή τριμερούς Βαλκανικού Συμφώνου μη επίθεσης και φιλίας στην Άγκυρα, (28.2.1953). Αποκορύφωμα της τριμερούς διαβαλκανικής συνεργασίας ήταν η δημιουργία ενός συστήματος συλλογικής άμυνας με τη σύναψη συνθήκης συμμαχίας, πολιτικής συνεργασίας και αμοιβαίας βοήθειας στο Μπλεντ της Γιουγκοσλαβίας, (9.8.1953). Μολοταύτα, το Βαλκανικό σύμφωνο επήλθε σε αχρησία, λόγω της απουσίας του casus-foederis, (ένα κοινό θεμελιακό υπόβαθρο), μετά το θάνατο του Στάλιν, (1953) και τη βαθμιαία μεταστροφή της εξωτερικής πολιτικής της ΕΣΣΔ, απέναντι στην Τουρκία και στη Γιουγκοσλαβία.

Η περίοδος της κυβέρνησης Κ.Καραμανλή, 1955-1963.

Η άνοδος του Κ.Καραμανλή στην πρωθυπουργία, —μετά το θάνατο του Α.Παπάγου και την επιβολή του στην ηγεσία της συντηρητικής-δεξιάς πολιτικής παράταξης από τον έλληνα βασιλιά Παύλο—, θα σηματοδοτοθεεί από την απότομη λήξη της δεύτερης περιόδου της ελληνο-τουρκικής συνεννόησης, λόγω του Κυπριακού ζητήματος.

Οι κεντρικοί πολιτικοί στόχοι της εξωτερικής πολιτικής του Κ.Καραμανλή, συνοψίζονται : 1) στην επίλυση του Κυπριακού, 2) στον εκσυγχρονισμό της εθνικής οικονομίας και 3) στην αναμόρφωση του δημόσιου βίου της χώρας. Κοινή συνισταμένη—μέσο, των τριών αυτών στόχων ήταν η οργανική ένταξη της Ελλάδας στους δυτικούς θεσμούς —ΝΑΤΟ, ΕΟΚ. Ως εκ τούτου θα επιζητηθεί η εμβάθυνση της συμμαχικής αλληλεγγύης στο ΝΑΤΟ, με αντικειμενικό στόχο την ανάληψη συλλογικής κοινής δράσης, πέρα από τον στρατιωτικό, στον πολιτικό και οικονομικό τομέα.

Σε διεθνές επίπεδο, η πολιτική πρακτική του Κ.Καραμανλή οριοθετείται από δύο σημαντικές πρωτοβουλίες για την μεταρρύθμιση της ελληνικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής:

1. Η επιζήτηση εξωτερικών πολιτικό-διπλωματικών ερεισμάτων. Π.χ. το άνοιγμα στον Αραβικό κόσμο, το εμπορικό-οικονομικό άνοιγμα στο Κομμουνιστικό μπλοκ, η επανάληψη των διπλωματικών σχέσεων με την Ουγγαρία, η ανταλλαγή πρεσβευτών με την Τσεχοσλοβακία, η

ομαλοποίηση των ελληνο-ρουμανικών εξωτερικών σχέσεων, η διμερής προσέγγιση με τη Γιουγκοσλαβία, οι διπλωματικές επαφές με τη Δυτική Ευρώπη—π.χ. η επίσκεψη του Βασιλιά Παύλου και της πριγκίπισσας Φρειδερίκης στη Γαλλία, η επίσκεψη του προέδρου της Δυτ. Γερμανίας, Heuss—, και η επίσκεψη του Κ.Καραμανλή στις ΗΠΑ.

2. Υποβολή αίτησης σύνδεσης με Ε.Ο.Κ. (1959) Αυτό ήταν το απόγειο της λειτουργικής προσέγγισης του έλληνα πρωθυπουργού, αποσκοπώντας σ' έναν μακροπρόθεσμο στρατηγικό προσανατολισμό για την Ελλάδα.

Ερώτημα: Ποια ήταν η αξονική αιτία της μονομερούς εξάρτησης της μεταεμφυλιακής Ελλάδας από τις ΗΠΑ; Πως δύναται να ερμηνευθεί η εξαρτησιακή λογική της ελληνικής υψηλής στρατηγικής των κυβερνήσεων Παπάγου-Καραμανλή;

1. Η υψηλή ευαισθησία τρωτότητας του ελληνικού συμφέροντος επιβίωσης, μετά τον Β'Π.Π., και κυρίως κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος του εμφυλίου, καθιστούσε επιτακτική πολιτικό-στρατηγική αναγκαιότητα την εισαγωγή συμπληρωματικής ασφάλειας. Αφενός για τη διατήρηση και ανάπτυξη του κοινωνικό-πολιτικού συστήματος και αφετέρου για την ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής. Ωστόσο το ανταλλακτικό τίμημα—στρατιωτικές-ναυτικές βάσεις, για τη διασφάλιση της κυβερνητικής σταθερότητας και την ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας, αποτέλεσε το όχημα για την θεσμοθέτηση της οργανικής εξάρτησης της Ελλάδας από την Νατοϊκή συμμαχία και την αμερικανική κηδεμονία. Πιο συγκεκριμένα με τις τρεις ελληνο-αμερικανικές συμφωνίες, Ιουνίου 1947, Ιουλίου 1947 και Ιουλίου 1948, για την εφαρμογή του δόγματος Τρούμαν,(12.3.1947), και εν συνεχεία του Σχεδίου Μάρσαλ,(5.6.1947), η Ελλάδα μετατρέπεται σε υποτελή κράτος—προτεκτοράτο, των ΗΠΑ, εφόσον «κατ' αίτησιν της ελληνικής κυβέρνησεως» (οι ΗΠΑ) υποκαθιστούν το ελληνικό κράτος στην εφαρμογή του προγράμματος ανασυγκρότησης της χώρας. Η δημοσιονομική, η νομισματική, η

οικονομική πολιτική καθώς και η αναδιοργάνωση της εσωτερικής διοίκησης περιέρχονται άμεσα ή έμμεσα στην αμερικανική πρωτοβουλία.

Ο αντικειμενικός στόχος της αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα ήταν διττός: οικονομική ανασυγκρότηση και καταστολή των αντιφρονούντων με συνεπαγόμενο την αποκατάσταση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας. Μετά το «Σχέδιο Μάρσαλ», εφαρμόστηκε, (από το 1952/53), η Συμφωνία Αμοιβαίας Ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και Ελλάδας, με αντικειμενικό στόχο την οριοθέτηση της ελληνικής συνεισφοράς στην ασφάλεια των ΗΠΑ και του «ελεύθερου κόσμου» εν γένει. Συγκεκριμένα επιζητήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση να εγγυηθεί την εκπλήρωση των στρατιωτικών της υποχρεώσεων που απέρρεαν από τις συνθήκες στις οποίες ήταν συμβαλλόμενο μέρος με τις ΗΠΑ. Υπό αυτό το πλαίσιο η Ελλάδα όφειλε να διαθέσει το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων του Ειδικού Λογαριασμού για στρατιωτικούς σκοπούς. Παράλληλα οι ΗΠΑ διέθεταν πόρους για την ενίσχυση «στρατιωτικών και παραστρατιωτικών δυνάμεων... σε οικονομικές και άλλες εποικοδομητικές δραστηριότητες σε καιρό ειρήνης». Επίσης συνεισέφεραν στα «μυστικά κονδύλια» της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, που διοχετεύονταν κυρίως στον αντικομμουνιστικό αγώνα. Κατά τα τελευταία δύο χρόνια του προγράμματος ανασυγκρότησης, η δωρεάν οικονομική βοήθεια των ΗΠΑ προς την Ελλάδα μειώθηκε δραστικά. Από τα 181 εκατ. \$ το οικονομικό έτος 1951/52, μειώθηκε στα 81 και 22,8 εκατ.\$ τα επόμενα δύο οικονομικά έτη αντίστοιχα.

Η διαχείριση των εξωτερικών ζητημάτων από την κυβέρνηση Κ.Καραμανλή

Εφαρμογή της αρχής του διαχωρισμού μεταξύ των λειτουργικών ζητημάτων χαμηλής πολιτικής, για τα οποία ήταν δυνατή η συνεργασία με τρίτα κράτη εκτός της δυτικής συμμαχίας, από τα θέματα αρχής,

όπως η πίστη-νομιμοφροσύνη στο NATO, χωρίς ωστόσο ν' αναιρείται η εξαρτησιακή λογική της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Στον τομέα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, επιχείρησε την εκτόνωση της διπλωματικής έντασης, από τα Σεπτεμβριανά,(6-7.9.1955), γεγονός που ως ένα βαθμό επιτεύχθηκε με την ειδική τελετή που οργάνωσε η τουρκική κυβέρνηση στη Σμύρνη για να τιμήσει την ελληνική σημαία⁹.

Όσον αφορά το Κυπριακό, θα υποστηρίξει τις διαπραγματεύσεις Μακάριου-Χάρντινγκ¹⁰, οι οποίες είχαν αρχίσει δύο μέρες πριν, (4.10.1956), από την ορκωμοσία της κυβέρνησής του, παρεκκλίνοντας ουσιαστικά από την συμπεφωνημένη αρχική ελληνική πολιτική γραμμή, —μέσω της σιωπηρής συμφωνία των πολιτικών κομμάτων τον Αύγουστο του 1954—, περί «τακτής και ευλόγου προθεσμίας» του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Αντίθετα προκρίθηκε η εξεύρεση λύσης στα πλαίσια των διμερών συνομιλιών της κυπριακής ηγεσίας με την Αγγλική κυβέρνηση, υπό τη βάση της αποδοχής των βρετανικών προτάσεων για την εφαρμογή ενός αποικιακού Συντάγματος που θα οδηγούσε σε αυτοκυβέρνηση.

Από τις αναλύσεις αμερικανών αξιωματούχων (1956-58) καθίσταται σαφές ότι η εσωτερική πολιτική προηγείται της εξωτερικής, με συνεπαγόμενο η ρευστή εσωτερική κοινωνικό-πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα ν' αντανακλάτε στην πολιτική στάση της

⁹ Γενικότερα η ελληνική κυβέρνηση, με επιστολή του πρωθυπουργού, Κ. Καραμανλή, προς τον τούρκο ομόλογό του, Μεντερές, θέτει ως προϋποτιθέμενη συνθήκη για την ομαλοποίηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων την καταβολή των αποζημιώσεων στους ομοεθνείς:

«Ελληνική Κυβέρνησις επιθυμεί τονίση ότι διά να δημιουργηθούν σταθεραί προϋποθέσεις χαλαρώσεως υφισταμένης εντάσεως είναι ανάγκη να εκδηλωθούν εμπράκτως αποφάσεις Τουρκικής Κυβερνήσεως περί ηθικής και υλικής αποκαταστάσεως». Όπ. παρ., σ. 420.

¹⁰ Το προκείμενο το εν λόγω συνομιλιών για τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο αποκρυσταλλώνονταν στην αναγνώριση της αρχής της αυτοδιάθεσης από τη Βρετανία. Αντίστροφα η θέση της βρετανικής κυβέρνησης, ως προς το αξονικό αυτό ζήτημα, αποτυπώνετε σε επίσημο έγγραφο που επέδωσε ο βρετανός κυβερνήτης της Μεγαλονήσου, στρατάρχης Χάρντινγκ, στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, (21.11.1956), και στο οποίο αναφέρονταν ότι: «δεν αποτελεί θέση της Κυβέρνησης της Αυτής Μεγαλειότητος ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν μπορεί να εφαρμοστεί ποτέ στην Κύπρο. Η θέση της Κυβέρνησης είναι ότι επί του παρόντος δεν αποτελεί μια πρακτική πρόταση, τόσο εξαιτίας της δεδομένης γεωπολιτικής κατάστασης όσο και εξαιτίας των επιπτώσεών της στις σχέσεις μεταξύ των δυνάμεων της Ανατολικής Μεσογείου που συμμετέχουν στο NATO». Ωστόσο το Ηνωμένο Βασίλειο θα ήταν διατεθειμένο να μελετήσει «μια ευρεία εφαρμογή της αυτοκυβέρνησης», υπό τον όρο ότι ο κυπριακός πληθυσμός θα συνεργαζόταν ελεύθερα στην εφαρμογή της.

ελληνικής κυβέρνησης. Πάραυτα η Αθήνα συνεργάστηκε οποτεδήποτε τέθηκε ζήτημα χρήσης της ελληνικής επικράτειας για την επιχειρησιακή εφαρμογή του «δόγματος Αϊζενχάουερ». Έτσι τον Αύγουστο του 1957, η ελληνική κυβέρνηση επέτρεψε τη χρήση των αμερικανικών βάσεων για την αερογέφυρα σωτηρίας των Αμερικανών προς το καθεστώς του βασιλιά Χουσεΐν της Ιορδανίας, αν και φοβούμενη της αντιδράσεις της ελληνικής κοινής γνώμης αρνήθηκε δημόσια το γεγονός.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις την περίοδο 1955-1963.

Η απρόσκοπτη πορεία της ελληνο-τουρκικής συνεννόησης αναδεικνύεται σε σταθερά της υψηλής στρατηγικής του Κ.Καραμανλή, ο οποίος ευθύς με την ανάληψη της πολιτικής διακυβέρνησης της χώρας καλείται ν' αποκαταστήσει το κλίμα ύφεσης στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις, ήδη τεταμένο από τα Σεπτεμβριανά (6.9.1955) και τον ένοπλο αγώνα της ΕΟΚΑ στην Κύπρο¹¹. Οι εξωτερικές μεταβλητές που συνώθησαν στην επανέναρξη της ελληνο-τουρκικής προσέγγισης ήταν:

α) η άμεση πολιτική παρέμβαση των ΗΠΑ στις κυβερνήσεις Ελλάδας-Τουρκίας, για την ανανέωση του μεταξύ τους πνεύματος φιλίας-συνεργασίας, λόγω της στρατηγικής αναγκαιότητας για τη διασφάλιση της εσωτερικής συνοχής-ενότητας του ΝΑΤΟ,

β) η οριοθέτηση, από την ελληνική πολιτική ηγεσία, του από βορρά κινδύνου ως μείζονος συστημικής απειλής για τον ελληνικό συμφέρον επιβίωσης, με συνεπαγόμενο η ελληνοτουρκική συνεννόηση ν' ανάγεται σε αξονικό μέσο εξωτερικής εξισορρόπησης.

Κατά τούτο ο Έλληνας πρωθυπουργός θα επιζητήσει την πολιτική συνεννόηση με την Τουρκία σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής, παραμερίζοντας τα συγκρουόμενα ζωτικά συμφέροντα των δύο κρατών

¹¹ Η ΕΟΚΑ δημιουργήθηκε από τον απόστρατο συνταγματάρχη του ελληνικού στρατού Γ. Γρίβα, Κύπριου στην καταγωγή, στα τέλη του 1954- αρχές 1955. Η «επαναστατική» της δράση εκκινά τη νύχτα της 31ης Μαρτίου προς την 1η Απριλίου, 1955, όταν εξερράγησαν 20 περίπου εκρηκτικοί μηχανισμοί σε διάφορες πόλεις της Κύπρου. Βλ. αναλυτικότερα Ευάγγελου Αβέρωφ-Τοσίτσα, *Ιστορία Χαμένων Ευκαιριών*, (Κυπριακό, 1950-1963), τομ. α', σ. 62-71.

στο Κυπριακό. Για παράδειγμα στις ετήσιες συνόδους του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου η Ελλάδα και η Τουρκία ακολούθησαν κοινή πολιτική γραμμή στο ζήτημα της ενίσχυσης των οικονομικά ασθενέστερων μελών της συμμαχίας. Το 1958 συνεργάστηκαν, εντός του θεσμικού πλαισίου του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας, για την προβολή κοινών θέσεων για τα αγροτικά προϊόντα, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη σύσταση μιας ευρωπαϊκής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Μετά τη διευθέτηση του Κυπριακού, (Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου) η ελληνική πλευρά εξέτασε και το ενδεχόμενο να επιδιώξει την από κοινού σύνδεση των δύο χωρών με την ΕΟΚ.

Συνεπαγόμενα, για την κυβέρνηση Καραμανλή, η ελληνο-τουρκική προσέγγιση δεν αποτελούσε μόνο μια πολιτικό-στρατηγική αναγκαιότητα για την εξισορρόπηση της Βουλγαρικής απειλής, αλλά και μια ιστορική αναγκαιότητα. Π.χ. τον Μάιο του 1959, ο Κ.Καραμανλής, κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψής του στην Άγκυρα θα δηλώσει ότι οι κυβερνήσεις των δύο κρατών θα πρέπει να διανείμουν στους πληθυσμούς τους ένα χάρτη της περιοχής ούτως ώστε να κατανοήσουν ότι αποτελούν ένα μικρό νησί που περιβάλλεται από μια σλαβική και κομμουνιστική θάλασσα.

Εν ολίγοις, καθ'όλη την περίοδο της θητείας της κυβέρνησης του Κ.Καραμανλή, ο έλληνας πρωθυπουργός, μεθοδικά και αποτελεσματικά ενεργώντας, απέφυγε να μεταφέρει την ελληνοτουρκική διαφορά στο ΝΑΤΟ, με κίνδυνο την εσωτερική συνοχή της συμμαχίας, διατηρώντας παράλληλα τους πολιτικό-διπλωματικούς δεσμούς των κρατών-μελών του Βαλκανικού Συμφώνου «εν υπνώσει».

Η περίοδος της Ένωσης Κέντρου, (Γ.Παπανδρέου), 1964-1965.

Η Ένωση Κέντρου (Ε.Κ.) θα αναλάβει την πολιτική διακυβέρνηση της Ελλάδας μετά τη νίκη της στις εκλογές της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1964 με ποσοστό 52,7%.

Στο πεδίο της εσωτερικής πολιτικής η Ε.Κ. θα ασκήσει μια κοινωνική πολιτική αναδιανομής του εθνικού εισοδήματος, θα προβεί στην αναδιάρθρωση-ορθολογικοποίηση της ελληνικής οικονομίας, της οποίας ο ρυθμός ανάπτυξης άγγιξε, το 8% κατά το 1965 (για πρώτη φορά η αξία της βιομηχανικής παραγωγής υπερβαίνει την αντίστοιχη της γεωργίας), θα εκσυγχρονίσει-εκδημοκρατίσει τη δημόσια εκπαίδευση και θα φιλελευθεροποιήσει το πολίτευμα,—προσπάθεια εκδημοκρατισμού του συνδικαλιστικού κινήματος, προστασία ατομικών ελευθεριών, κ.α.

Στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής εκδηλώνονται κάποιες ουσιώδεις τάσεις, —κυρίως από την αριστερή πτέρυγα της Ε.Κ.—, για την απόκτηση ελευθερίας πολιτικής δράσεως και προσδιορισμού του εθνικού συμφέροντος. Για πρώτη φορά μια ελληνική κυβέρνηση θα επιχειρήσει ν' ανατρέψει την εξαρτησιακή λογική της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, μέσω της διαμόρφωσης ενός πελατειακού πλαισίου με τις ΗΠΑ. Η μείζονα διαφοροποίηση της εξωτερικής πολιτικής Ε.Κ. συγκριτικά με εκείνη των προκατόχων της, κυβερνήσεων της ΕΡΕ, εντοπίζεται στο μέτρο της εξάρτησης και στο είδος της διαμορφωθείσας πολιτικό-στρατηγικής σχέσης με τις ΗΠΑ-NATO, από υποτελή-δορυφορική σε αποκλειστικά συμμαχική, με αμοιβαία δικαιώματα-υποχρεώσεις. Ωστόσο η ένταξη της Ελλάδας στον Δυτικό συνασπισμό δεν διαμφισβητείται και αιτιολογείται με ιστορικούς-γεωγραφικούς παράγοντες:

«Η ιστορία και η γεωγραφία τοποθετούν την Ελλάδα στον ελεύθερο κόσμο. Δια τούτο μετέχουμε εις την αμυντικήν Ατλαντικήν Συμμαχία. Εντός της Συμμαχίας επιτελούμε όλες τις υποχρεώσεις μας, αλλά διεκδικούμε επίσης, όλα τα δικαιώματα. Αυτή είναι η διαφορά μεταξύ συμμάχων και δορυφόρων».

Κεντρικά εθνικά ζητήματα για τον Γ. Παπανδρέου ήταν η απελευθέρωση του ελληνισμού της Κύπρου και η προστασία του ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης.

Η πολιτική που θα ακολουθήσει η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου για την διαρρύθμιση του Κυπριακού θα είναι εντελώς αντίστροφη με την αξονική της θέση για το τελικό προϊόν των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου.

«Οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου αποτελούν εθνικό έγκλημα» και «... είναι δυστύχημα» μεν, αλλά «αφ' ότου υπεγράφησαν εδημιουργήθη πραγματική κατάσταση και χρειάζεται μεγάλη προσοχή».

Από την άλλη πλευρά αν και δεν υπάρχει σαφής προτεραιότητα μεταξύ του αιτήματος της ένωσης και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των κυπρίων, ο Γ. Παπανδρέου, τον Φεβρουάριο του 1964, θα υποστηρίξει τη θέση του «εθνικού κέντρου».

Στο πεδίο των εξωτερικών σχέσεων η ελληνική κυβέρνηση θα προσδώσει μείζονα προτεραιότητα στην ελληνο-τουρκική πολιτικό-διπλωματική προσέγγιση, αποσκοπώντας στην ανάπτυξη-διατήρηση φιλικών σχέσεων με την Τουρκία.

Εκτός από το Κυπριακό, το επόμενο μείζον ζήτημα ήταν η προστασία της ζωτικών συμφερόντων των ελλήνων της Κων/πολης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η πολιτικό-διπλωματική απάντηση της Ελλάδας δεν διέθετε την ανάλογη βαρύτητα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έγιναν διάφορες διεθνείς παραστάσεις, συμπεριλαμβανομένης και της προσφυγής στο Σ.Α. Αντίθετα, η κυβέρνηση της Ε.Κ. θα αντιδράσει δυναμικά και σθεναρά στη μονομερή ενέργεια της Τουρκίας για επέκταση των χωρικών της υδάτων από 6 σε 12 ν.μ. και στην εγκαθίδρυση ζώνης αλιείας 6 ν.μ.

Αναλυτικότερα η Ε.Κ. ακολούθησε μια πολυδιαυλική εξωτερική πολιτική, σε συνέχεια εκείνης των δεξιών πολιτικών ελληνικών κυβερνήσεων.

1. Αναβάθμιση των διμερών διπλωματικών σχέσεων με τη Βουλγαρία. Υπογραφή μιας ιστορικής συμφωνίας, στις 28.6.1964 στη Σόφια, που

συμπεριλάμβανε 11 επί μέρους συμφωνίες σχετικά με την αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων, τη χρησιμοποίηση των υδάτινων πόρων, τη ρύθμιση των μεταφορών, τις τελωνειακές διευκολύνσεις, την επικοινωνία, τη μορφωτική συνεργασία, κ.λ.π.

2.Βελτίωση των ελληνο-γιουγκοσλαβικών σχέσεων, γεγονός που απέληξε στην υπογραφή δύο συμφωνιών, για τη ρύθμιση λειτουργικών ζητημάτων, (π.χ. η πρώτη για την ανταλλαγή κτημάτων εκατέρωθεν των συνόρων και η δεύτερη για της άδειες διέλευσης φορτηγών).

3.Ζήτημα ελληνο-αλβανικών σχέσεων. Διατήρηση του status-quo, μη άρση της εμπόλεμης κατάστασης σε τοπικό επίπεδο, μη σύναψη διπλωματικών σχέσεων, υποστήριξη των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία.

4.Διπλωματικό άνοιγμα στη Μόσχα και στον Αραβικό κόσμο—διατήρηση των παραδοσιακών φιλικών δεσμών. Π.χ. ο έλληνας πρωθυπουργός αποδέχθηκε την πρόσκληση της Μόσχας για επίσημη επίσκεψη, (η οποία ματαιώθηκε λόγω των αμερικανικών αντιδράσεων), και προχώρησε στην υπογραφή πενταετούς συμφωνίας, (13.10.1964), για την εξαγωγή αγροτικών προϊόντων.

Εξωτερικές σχέσεις της Ελλάδας με το NATO. Τρεις πολιτικό-στρατηγικοί άξονες:

α) Σχέσεις Ελλάδας-NATO. Για πρώτη φορά, (Δεκέμβριος 1963) τίθεται το ζήτημα των αμυντικών δαπανών της χώρας, —ως οι μεγαλύτερες μεταξύ των κρατών-μελών της συμμαχίας—, υπό το πλαίσιο της αύξησης της στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας από τις χώρες του NATO. Ειδικότερα η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε οικονομική βοήθεια ύψους 23,5 εκ. δολ. για τα έτη 1963-1964. Η προώθηση των αιτημάτων της, βρήκε ευμενή απήχηση ενώ ενισχύθηκε και η στρατιωτική συνεργασία με τον οργανισμό, (π.χ. η συμφωνία εγκατάστασης πεδίου βολής στην Κρήτη τον Ιούνιο του 1964).

β) Ελληνοτουρκικές σχέσεις και NATO. Η θέση της Ελλάδας δεν ήταν αρκετά διακριτή: Από τη μια πλευρά διακηρύσσονταν επίσημα ότι η

ελληνική πολιτική ηγεσία δεν επιθυμούσε την μεσολάβηση του Γ.Γ. του ΝΑΤΟ, ενώ από την άλλη πλευρά, ο Γ. Παπανδρέου επισήμανε, τον Μάιο του 1964, ότι το ενδιαφέρον του ΝΑΤΟ για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι αυτονόητο και ευπρόσδεκτο.

γ) Κυπριακό. Η Ελλάδα πέτυχε την αναγνώριση, από το Ατλαντικό Συμβούλιο, της αποκλειστικής αρμοδιότητας του ΟΗΕ για την επίλυσή του.

Εσωτερικές –εξωτερικές παράμετροι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, 1974-1980.

Η διαμόρφωση και εφαρμογή της ελληνικής υψηλής στρατηγικής προσδιορίζεται τόσο από εσωτερικές όσο και από εξωτερικές δομικές μεταβλητές.

Σε επίπεδο διεθνούς συστήματος έχουμε τη μεταστροφή-αντικατάσταση της ψυχροπολεμικής έντασης στις εξωτερικές σχέσεις ανατολικού και δυτικού συνασπισμού με ένα κλίμα ύφεσης-détente. Αντίστοιχα και στα περιφερειακά υποσυστήματα λαμβάνουν χώρα ανακατανομές ισχύος-συμφερόντων με απότοκο την:

α) ανάδειξη των αραβικών πετρελαιοπαραγωγικών κρατών σε σημαντικούς δρώντες της διεθνούς πολιτικής, ιδίως μετά την πετρελαϊκή κρίση,(1973-74), —αναβίβαση το status των αραβικών πετρελαιοπαραγωγών κρατών στην ιεραρχική κλίμακα θέσεως, ρόλου και ισχύος σε πλανητικό επίπεδο,

β) αλλαγή στην ισορροπία ισχύος-συμφερόντων στο Βαλκανικό υποσύστημα. Σχηματικά η Βαλκανική πτέρυγα του Συμφώνου της Βαρσοβίας αποδιαρθρώνεται, υπό την έννοια ότι δεν αποτελεί πλέον βάση στάθμευσης των σοβιετικών δυνάμεων ή αποθήκευσης πυρηνικών όπλων.

Η κτηματική αξία της ελληνικής εδαφικής επικράτειας, ως στρατηγικό προγεφύρωμα των εκάστοτε Μεγάλων Δυνάμεων για την πραγμάτωση-

προαγωγή των αξονικών ζωτικών τους συμφερόντων ήταν αρκετά υψηλή.

γ) ανάδειξη της Ε.Ο.Κ. σε μείζονα διεθνή θεσμό στο Ευρωπαϊκό υποσύστημα.

Αντίστροφα στις εσωτερικές προσδιοριστικές μεταβλητές της ελληνικής υψηλής στρατηγικής εμπερικλείονται:

α) οι σημαίνοντες προσωπικότητες της κυβερνητικής εξουσίας, οι κρατικοί πολιτικοί οργανισμοί, οι γραφειοκρατικές ομάδες και οι συμμετέχοντες στον κυβερνητικό μηχανισμό. Ειδικότερα κατά την επταετή διακυβέρνηση της Ελλάδας από την Ν.Δ., (1974-1981), δηλωτικό ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής και ειδικότερα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, άσκησαν ο πρωθυπουργός και μετέπειτα πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κ.Καραμανλής, συνεπικουρούμενος από το σύμβουλό του σε θέματα εθνικής ασφάλειας, πρέσβη Π.Μολυβιάτη, και οι στενά συνεργαζόμενοι με αυτόν υπουργοί, Ε.Αβέρωφ, Δ.Ράλλης και Κ.Μητσοτάκης.

β) Η ανάδειξη ενός νέου πολιτικού συστήματος, με ιδιάζων χαρακτηριστικό την απελευθέρωση της κοινωνικής και οικονομικής κινητικότητας.

Εκσυγχρονισμός-αναδιαμόρφωση τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας. Συγκεκριμένα δύο παράγοντες ενίσχυσαν την διαδικασία εκσυγχρονισμού της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής:

α) η εγκαθίδρυση- σταθεροποίηση του δημοκρατικού πολιτεύματος και η συναίνεση του συνόλου των πολιτικών δυνάμεων της χώρας στις ακόλουθες κεντρικές αρχές:

1. Αναδιαμόρφωση των δομών, των μέσων και των στόχων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και διασφάλιση της ελευθερίας δράσεως, —στο βαθμό και το μέτρο του δυνατού—, της

ελευθερίας της απόφασης και του προσδιορισμού των εθνικών συμφερόντων.

2. Μεταστροφή της κεντρικής εξωτερικής συστημικής απειλής από βορρά προς ανατολάς—Τουρκία. Αξονικός στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής είναι η διασφάλιση της ισορροπίας ισχύος-συμφερόντων στο Αιγαίο και η ειρηνική διευθέτηση του Κυπριακού.

3. Μείωση της ελληνικής πολιτικό-στρατιωτικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ, και ενδυνάμωση της εθνικής κυριαρχίας-ανεξαρτησίας, υπό τη βάση της αρχής αυτοβοήθειας και της σύμπληξης διμερών πολιτικό-διπλωματικών σχέσεων, φιλίας-συνεργασίας με όμορα κράτη, (διεθνής νομιμοποίηση).

4. Αποδοχή-παραδοχή, από τα κόμματα εξουσίας, (Ν.Δ.-ΠΑΣΟΚ) της ένταξης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. (μετά το 1981), ως αξονικού στόχου της ελληνικής υψηλής στρατηγικής.

β) Το ελληνικό πολιτικό-διπλωματικό άνοιγμα προς το ανατολικό μπλοκ, τα βαλκανικά κράτη, τις αραβικές χώρες και τον τρίτο κόσμο.

Οριοθέτηση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής από τη Ν.Δ., 1974-1980.

Κυβέρνηση εθνικής ενότητας από τον Κ.Καραμανλή, (24.7.1974). Αξονικοί πολιτικοί στόχοι αποκατάσταση της δημοκρατικής ομαλότητας, δημιουργία κλίματος εθνικής ομοψυχίας-ενότητας, προετοιμασία για τη διενέργεια εθνικών εκλογών, αποδιάρθρωση του πλέγματος εξουσίας της Χούντας—αποκατάσταση δημοκρατικών θεσμών, ευμενή, (για την Ελλάδα-Κύπρο) επίλυση του Κυπριακού, (Διάσκεψη Γενεύης Ιούλιος-Αύγουστος 1974).

Ίδρυση της Ν.Δ., από τον Κ.Καραμανλή, (29.9.1974). Εξασφάλιση ισχυρής κυβερνητικής πλειοψηφίας στις εκλογές της 17.11.1974, (συγκεντρώνοντας το 54,4% των ψήφων και 216 έδρες).

Αναδιαμόρφωση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής σε τρεις βασικούς άξονες:

1. Εκσυγχρονισμός των εσωτερικών πολιτικών, οικονομικών, διοικητικών και στρατιωτικών δομών της χώρας, ήτοι εσωτερική ποιοτική-ποσοτική εξισορρόπηση—ανασυγκρότηση-ενίσχυση, των εσωτερικών συντελεστών—οικονομία, τεχνολογία, βιομηχανία, εκπαίδευση, ένοπλες δυνάμεις, πολιτικές-διοικητικές δομές—, της εθνικής ισχύος.

2. Διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εσωτερικής-εξωτερικής κυριαρχίας, ήτοι επιβίωση-αυτοσυντήρηση του ελληνικού κράτους. Για την ανάσχεση της άμεσης τουρκικής απειλής η Ελλάδα θα αναπτύξει και θα χρησιμοποιήσει συντελεστές οικονομικό-στρατιωτικής, εσωτερικής-εξωτερικής, εξισορρόπησης για την ενίσχυση της αποτρεπτικής της ικανότητας και τη δυνατότητα ειρηνικής διευθέτησης των διμερών νομικών διαφορών:

3. Αναδιάρθρωση των διεθνο-πολιτικών προσανατολισμών της Ελλάδας και αναβίβαση της θέσης-ρόλου της στο Βαλκανικό και στο Ευρωπαϊκό υποσύστημα. Η αναδιάρθρωση των διεθνο-πολιτικών προσανατολισμών της χώρας από τις συντηρητικές κυβερνήσεις της Ν.Δ. πραγματοποιείται σε δύο άξονες:

α) στην αναβίβαση της ελληνικής θέσης-ρόλου εντός του δυτικού συστήματος, με την υποβολή πρότασης για ένταξη στην Ε.Ο.Κ.

β) Συνακόλουθα η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., δημιουργούσε μια νέα ενδοδυτική ισορροπία, υπό την έννοια ότι ο ρόλος των ΗΠΑ, από δω και στο εξής, θα περιορίζονταν σ' αυτόν του στρατιωτικού προμηθευτή. Με την ενταξιακή προοπτική της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., ο Κ.Καραμανλής επιχειρεί ταυτόχρονα, να μετατρέψει το καθεστώς της μονομερούς-δυσλειτουργικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ σε καθεστώς οικονομικό-πολιτικής αλληλεξάρτησης από την Ε.Ο.Κ., με αντικειμενικό στόχο την μείωση της αμερικανικής παρέμβασης στην ελληνική εσωτερική-εξωτερική πολιτική. Η ένταξη στην Ε.Ο.Κ, αιτιολογείται κατά

τον έλληνα πρωθυπουργό: «[...] προ πάντων για λόγους πολιτικούς, που αναφέρονται εις την σταθεροποίησιν της δημοκρατίας και εις το μέλλον του έθνους».

Η εξαρτησιακή λογική της ελληνικής υψηλής στρατηγικής. Την περίοδο 1974-1980, η κυβέρνηση του Κ.Καραμανλή θα επιδιώξει την μείωση του βαθμού εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ, μέσω της διεύρυνσης των πολιτικό-διπλωματικών της σχέσεων σ' εναλλακτικά περιφερειακά υποσυστήματα, —Ευρώπη, Βαλκάνια, Ανατολικές χώρες, Αραβικός κόσμος κ.α.—, και της εκλογίκευσης του δυτικού προσανατολισμού της χώρας με την ένταξη στην Ε.Ο.Κ. Το αναμορφωμένο πλαίσιο της ελληνικής υψηλής στρατηγικής επαλλάσσεται μεταξύ ενός μείζονος βαθμού εξάρτησης από τις ΗΠΑ και ενός μεγαλύτερου βαθμού αλληλεξάρτησης από τους δυτικούς θεσμούς. Πάραυτα, αν και η αμερικανική επέμβαση στην εσωτερική-εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, σε σχέση με την περίοδο της δικτατορίας, μειώνεται σημαντικά, ωστόσο δεν εξαλείφεται. Τουναντίον η πρόσδεση της Ελλάδας στην αμερικανο-νατοϊκή ομπρέλα ενισχύεται λόγω του υψηλού οικονομικό-πολιτικού και στρατηγικού της τιμήματος.

Η επιδείνωση των διμερών ελληνοτουρκικών σχέσεων και η κατακόρυφη αύξηση της μεταξύ τους έντασης, αναδεικνύει τον στρατηγικό ρόλο των ΗΠΑ, ως εξωτερικού εξισορροπητή για την διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στο Αιγαίο. Συνακόλουθα, η υψηλή ευαισθησία τρωτότητας του ελληνικού συμφέροντος επιβίωσης, καθ' όλο το χρονικό διάστημα της ελληνοτουρκικής έντασης, λόγω του εναργούς αμυντικού ελλείμματος και της επιτακτικής στρατηγικής αναγκαιότητας για έξωθεν οικονομική-στρατιωτική εξισορρόπηση, επαληθεύει την υπόθεση της εξαρτησιακής λογικής της ελληνικής υψηλής στρατηγικής.

Καταληκτικά δύναται να υποστηριχθεί ότι με την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., την επαναφορά της στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, και τον εκσυγχρονισμό του πολιτικού-οικονομικού της συστήματος, κατά το διατακτικό της φιλελεύθερης-καπιταλιστικής οικονομίας, ολοκληρώνεται η διαδικασία εκδυτικισμού της.

Οι Ελληνο-Τουρκικές Διαφορές.

Το ένα σκέλος των ελληνοτουρκικών διαφορών εστιάζεται στο Κυπριακό. Το δεύτερο αποκρυσταλλώνεται στην προβολή των τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο.

Οι ελληνοτουρκικές διαφορές-

I) Διμερή Ζητήματα, που αφορούν αποκλειστικά τις δύο χώρες-Αιγιαλίτιδα, υφαλοκρηπίδα, έκταση 10ν.μ. εναέριου χώρου.

II) Διεθνή θεσμικά ζητήματα- έχουν εγερθεί από τουρκικές διεκδικήσεις και δεν κατευθύνονται ευθέως προς την Ελλάδα, αφορούν πρωτίστως ορισμένους διεθνείς οργανισμούς που έχουν καθιερώσει καθεστώτα που αμφισβητεί η Τουρκία- Περιοχή Πληροφόρησης Πτήσεων, Εναέριο επιχειρησιακό έλεγχο και το καθεστώς αποστρατικοποίησης των Ελληνικών Νησιών του Αν. Αιγαίου.

1. Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Ειδικότερα η ανακίνηση του θέματος της υφαλοκρηπίδας αποτέλεσε την αφετηρία σε μια αλληλουχία γεγονότων που σηματοδοτούν την εξέλιξη της ελληνοτουρκικής διένεξης. Όπως επεξηγεί ο Χ. Ροζάκης : «Η ελληνοτουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου αφορά στο θέμα οριοθέτησης των αντίστοιχων κυριαρχικών δικαιωμάτων των υποθαλάσσιων τμημάτων των ανοιχτών θαλασσών (βυθός και υπέδαφος του βυθού έξω από τα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης) τα οποία ορίζονται από την αλυσίδα των ανατολικών νησιών του Αιγαίου και των δυτικών ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας».

Το σχετικό θέμα ανέκυψε όταν το Νοέμβριο του 1973 η τουρκική κυβέρνηση παραχώρησε απροειδοποίητα, με μονομερή πρωτοβουλία, άδεια για εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων του Αιγαίου σε περιοχές εντός των ορίων της ελληνικής υφαλοκρηπίδας.

Η ραγδαία μεταβολή των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο Αιγαίο επέρχεται το Νοέμβριο του 1973, όταν δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην τουρκική εφημερίδα της κυβέρνησης η εκχώρηση 27 αδειών για τον εντοπισμό και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου σε περιοχές εκτός των χωρικών υδάτων της Τουρκίας, και μάλιστα στα χωρικά ύδατα της Χίου, Λέσβου, Λήμνου, κ.α. Η επισημοποίηση των τουρκικών διεκδικήσεων

σήμαινε όχι μόνο κατάφωρη παραβίαση του καθεστώτος που απορρέει από τις Συνθήκη της Λωζάνης, αφού οι τουρκικές έρευνες εμπεριέκλειαν τμήματα της **υφαλοκρηπίδας** των ελληνικών νησιών, αλλά επιπλέον απειλούσε το συμφέρον επιβίωσης της Ελλάδας. Έπειτα από μια περίοδο οξύτητας στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις, η ελληνική πλευρά προτείνει στις 25.7.75 προσφυγή στο Δ.Δ. της Χάγης, για να καθορίσει το εφαρμοστέο δίκαιο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Η Τουρκία συμφωνεί, προτείνοντας παράλληλα να διεξαχθούν διμερείς διαπραγματεύσεις επί της ουσίας του ζητήματος. Η Ελλάδα δέχεται, ωστόσο η Τουρκία υπαναχώρησε, ματαιώνοντας την συνάντηση των εμπειρογνομόνων για την υπογραφή συνυποσχετικού.

Νέα απόπειρα δημιουργίας τετελεσμένων-έξοδος Σισμίκ Ιούλιος-Αύγουστος 1976. Ταυτόχρονη προσφυγή της Ελλάδας στο Σ.Α. και στο Δ.Δ. Το πρώτο συνέστησε διμερείς διαπραγματεύσεις. Συνακόλουθα από τη στιγμή που το ΣΑ περιορίζεται να συστήσει την επανάληψη των διαπραγματεύσεων για την επίλυση των διαφορών, ή υπόθεση ήταν εκ των προτέρων χαμένη στο Δ.Δ. όπου προσέφυγε μονομερώς η Ελλάδα με το αίτημα της επίλυσης της διαφοράς επί της ουσίας και της λήψης προσωρινών μέτρων κατά της Τουρκίας, ώστε να μην προβαίνει σε έρευνες στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Το Δικαστήριο εδραζόμενο στην απόφαση του ΣΑ, αναφέρθηκε ρητά στην ανάγκη διεξαγωγής ελληνοτουρκικών συνομιλιών. Συγκεκριμένα με 12 ψήφους υπέρ και μια κατά, (την ελληνική) θεώρησε ότι τα πραγματικά περιστατικά δεν δικαιολογούν την άσκηση δικαιοδοσίας που το παρέχει το άρθρο 41 για τη λήψη συντηρητικών μέτρων στο Αιγαίο. Για να συμμορφωθούν με τις συστάσεις του ΣΑ οι υπουργοί των δύο χωρών αποφασίζουν (1.10.76) την επανάληψη των διαπραγματεύσεων και συνέρχονται στη Βέρνη, 2.10.76. Τα δύο μέρη με το πρακτικό της Βέρνης συμφωνούν να αποφεύγονται κατά το διάστημα των διαπραγματεύσεων πράξεις που θα παραβλάπτουν την ομαλή διεξαγωγή τους. Ωστόσο η Τουρκία ακολουθεί την τυπική της τακτική: α) επιδίωξη κλειστών διαπραγματεύσεων, β) παραμερισμός των κανόνων δικαίου με το πρόσχημα ότι η διαφορά είναι πολιτική.

Επιχειρήματα της Τουρκίας στο θέμα οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας:

α) Ειδικές συνθήκες, τα ελληνικά μικρασιατικά νησιά είναι πολύ κοντά στις τουρκικές ακτές και τη περισφίγγουν. Το εν λόγω επιχείρημα μπορεί να αποδειχθεί επωφελές και για την ελληνική πλευρά: ειδικές συνθήκες για την Ελλάδα είναι η ιδιομορφία του ελληνικού εδάφους ηπειρωτικού-νησιωτικού, που αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο.

Β) το γεωλογικό επιχείρημα που επικαλείται η Τουρκία, ότι τα ελληνικά νησιά βρίσκονται κοντά στην προέκταση της Ανατολίας, υποχωρεί μπροστά στην κατοχυρωμένη από διεθνείς συνθήκες ελληνική κυριαρχία. Οι αβαθείς εκτάσεις που βρίσκονται κοντά στις ηπειρωτικές ακτές της Τουρκίας-και που έχουν ως γεωλογικά αποκορυφώματα τα ελληνικά νησιά-αποτελούν φυσική προέκταση του εδάφους της Ανατολίας

Γ) το αιγαίο είναι μια ημίκλειστη θάλασσα που απαιτεί την εφαρμογή ιδιαίτερων κανόνων. Συγκεκριμένα οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν στη θάλασσα αυτή-ύπαρξη μεγάλου αριθμού νησιών, στενότητα ανοικτής θάλασσας, υπαγορεύουν αποκλίσεις από την αυστηρή εφαρμογή των γενικών κανόνων του δικαίου της θάλασσας.

Δ)εφαρμογή αρχή ευθυδικίας-επιείκειας, δικαιοσύνης. Δηλαδή συνυπολογισμό όλων των ειδικών στοιχείων που θα μπορούσαν σε μια εξειδικευμένη περίπτωση να οδηγήσουν σε ένα πιο δίκαιο αποτέλεσμα της οριοθέτησης.

Οι θέσεις της Ελλάδας είναι :

α) τα νησιά δικαιούνται υφαλοκρηπίδας,

β) οριοθέτηση με τον κανόνα της μέσης γραμμής. Το θέμα της υφαλοκρηπίδας αποτελεί ζωτικό συμφέρον για την Ελλάδα-στρατηγική αξία.

2. Εναέριο χώρο του αιγαίου¹².

Η Ελλάδα έχει ένα σύνθετο καθεστώς αιγιαλίτιδας ζώνης, 6ν.μ. πλήρη αιγιαλίτιδα ζώνη και 10 ν.μ. περιορισμένη αιγιαλίτιδα ζώνη για τους

¹² Τα καθεστώτα του εθνικού εναέριου χώρου του Αιγαίου είναι τρία: το καθεστώς του εθνικού εναέριου χώρου της Ελλάδας, ασκεί εδαφική κυριαρχία, το καθεστώς περιοχής πληροφόρησης πτήσεων (FIR) του κέντρου των Αθηνών, η Ελλάδα ασκεί αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες, το καθεστώς του εναέριου επιχειρησιακού ελέγχου στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα ασκούσε συγκεκριμένες αρμοδιότητες.

σκοπούς της αεροπορίας-έχει ισχύσει από το 1931 μέχρι σήμερα. Η Τουρκία ξεκίνησε από το 1975 την πρακτική των παραβιάσεων και των παραβάσεων του εθνικού εναέριου χώρου και της Περιοχής Πληροφόρησης Πτήσεων.

Διεθνοποίηση της διαφοράς-η Ελλάδα προσέφυγε στον Γ.Γ. των Η.Ε. (1975) και υπέβαλε διαμαρτυρίες στον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας. Συγκεκριμένα με την έκδοση της NOTAM 714, λίγο μετά την εισβολή στην Κύπρο, η Τουρκία ζητούσε από τα αεροσκάφη που πετούν στο Αν. Αιγαίο να κάνουν αναφορά στα κέντρα ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας της Κων/πολης και της Άγκυρας και όχι της Αθήνας, όπως προβλεπόταν από τις ρυθμίσεις του ICAO. Είχε πλέον καταστεί φανερό στην ελληνική ηγεσία ότι εγείροντας ένα τείχος στο μέσο του Αιγαίου (υφαλοκρηπίδα, εναέριος χώρος) η Τουρκία απέβλεπε στην παράνομη ιδιοποίηση του ανατολικού του τμήματος και προχωρούσε αλματωδώς προς την υλοποίηση «του τρίπτυχου που είχε χαράξει από παλιά» στο πεδίο της εξωτερικής της πολιτικής. Συγκεκριμένα με τον Αττίλα 1 και 2 είχε καταλάβει το βόρειο τμήμα της Κύπρου, ουδετεροποιώντας ταυτόχρονα το νότιο, με τις καινοφανείς τις απόψεις περί υφαλοκρηπίδας και εναέριου ελέγχου είχε εγείρει αξιώσεις στο Αιγαίο και με τη συντήρηση του μειονοτικού θέματος που περιοδικά επισκιάζει τις διμερείς σχέσεις ενέγραφε υποθήκη στη Θράκη. Η αντίδραση της Ελλάδας ήταν να αποσύρει τον Αύγουστο του 1974 τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, καταγγέλλοντας παράλληλα τη συμφωνία ελλιμενισμού πολεμικών πλοίων που είχαν υπογράψει οι ΗΠΑ με το στρατιωτικό καθεστώς ένα χρόνο πριν.

Επιχειρήματα των Δύο Κρατών

Ελλάδα:

1. επιχείρημα νομιμότητας αναφέρεται στη ύπαρξη δύο αιγιαλίτιδων ζωνών. Η μία ζώνη των 6 ν.μ. είναι μια πλήρης ζώνη χωρικών υδάτων ενώ η δεύτερη αιγιαλίτιδα ζώνη περιορίζεται σε μια μόνο λειτουργία-αστυνόμηση αεροπλοΐας και συνεπώς στην προστασία του παράκτιου κράτους από τις υπερπτήσεις.
2. Λογική του μείζονος και του ελάσσονος. Αφού η Ελλάδα είχε από το 1931 το δικαίωμα να καθιερώσει 10 ν.μ. αιγιαλίτιδα ζώνη που να καλύπτει

όλες τις εκδηλώσεις και λειτουργίες της ζώνης. Κάτω από τις σημερινές συνθήκες, όπου η Ελλάδα μπορεί να έχει αιγιαλίτιδα 12 ν.μ., γιατί να μην μπορεί να έχει αιγιαλίτιδα 10 ν.μ. για ορισμένες μόνο λειτουργίες.

3.Αναγνώριση από την Τουρκία και το σύνολο των κρατών της διεθνούς κοινότητας του καθεστώτος αυτού.

Τουρκία:

1.Ο ελληνικός εναέριος χώρος είναι παράνομος γιατί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο όπως αντανακλάται στη Σύμβαση του Σικάγο, ο εθνικός εναέριος χώρος ταυτίζεται με το έδαφος και την αιγιαλίτιδα ζώνη ενός κράτους και η κυριαρχία του αέρα απορρέει ως επακόλουθο από την κυριαρχία της ξηράς και της αιγιαλίτιδας ζώνης. Με βάση αυτά τα δεδομένα ο εθνικός εναέριος χώρος της Ελλάδας είναι 6 ν.μ.

3.Το FIR, εμπερικλείει τον εθνικό εναέριο χώρο και το διεθνή εναέριο χώρο. Το κράτος δεν ασκεί κυριαρχία, απλά ελέγχει και συντονίζει τις πτήσεις και είναι γι' αυτό υπόλογο στη διεθνή κοινότητα.

Η Τουρκία αμφισβήτησε το ελληνικό FIR, με τη NOTAM 714, (6.8.1974), η οποία χάραζε μια γραμμή αναφοράς στο μέσο περίπου του Αιγαίου και γνωστοποιούσε ότι τα αεροπλάνα που θα πετούσαν ανατολικά της γραμμής αυτής θα πρέπει να αναφέρονται στο κέντρο του FIR της Κων/πολης και να παίρνουν οδηγίες πτήσεις από αυτό. Η Τουρκία απέβλεπε σε μια de facto τροποποίηση των ορίων του FIR Αθηνών. Η Ελλάδα θα αντιδράσει, μετά την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο και τις απορριπτικές απαντήσεις της Τουρκίας στις διαμαρτυρίες της Ελλάδα, εκδίδει NOTAM με την οποία κηρύσσει το Αιγαίο επικίνδυνη περιοχή. Για 6 περίπου χρόνια με την ενέργεια αυτή νέκρωσε την διεθνή αεροπλοΐα στο Αιγαίο.

Επιχειρήματα των Δύο Κρατών:

Τουρκία:

1. Η Ελλάδα έχει καταχραστεί τη διεθνή αρμοδιότητα που τις έχει αποδοθεί από τη διεθνή κοινότητα και έχει αποπειραθεί να μεταβάλλει το απλό διαχειριστικό και διεκπαιρευτικό της δικαίωμα σε κυριαρχικό.

2. Η άμυνα της Τουρκίας, λόγω της καταχρηστικής αντίληψης λειτουργίας του ελληνικού FIR και λόγω της ίδιας της φύσης της περιοχής FIR που αγγίζει την Τουρκική αιγιαλίτιδα πάσχει.

Ελλάδα:

1. Το καθεστώς αυτό έχει νόμιμα θεσμοθετηθεί με αποφάσεις του ICAO, ότι έχει τηρήσει πιστά τις προδιαγραφές του , χωρίς να έχει επιδιώξει να καταχραστεί τη διεθνή της αρμοδιότητα και ότι σε κάθε περίπτωση η Τουρκία δεν είχε διαμαρτυρηθεί στο παρελθόν.

2. Η ελληνική πλευρά δεν μπορεί να αποδεχθεί το ενδεχόμενο αποκοπής της κυριαρχίας και της επικοινωνίας που συνεπάγεται η προκρινόμενη διχοτόμηση του αιγιακού εναέριου χώρου.

4.Το ζήτημα του Εναέριου Επιχειρησιακού Ελέγχου στο Αιγαίο.

Εξυπηρετεί ένα τμήμα της διεθνούς κοινότητας δηλαδή τα κράτη-μέλη του NATO, αφορά δηλαδή το συντονισμό και τον έλεγχο στρατιωτικών επιχειρήσεων. Σε κάθε περίπτωση είναι ένα καθεστώς που διαμορφώνεται για την εξυπηρέτηση του NATO και των στόχων των κρατών-μελών του. Το πρόβλημα αναφέρεται στον καθορισμό των ορίων του εναέριου επιχειρησιακού ελέγχου.

Η Ελλάδα και η Τουρκία διαφώνησαν για το θέμα της αεράμυνας. Η Τουρκία απαίτησε να υπάρχουν δύο ζώνες ελέγχου στο Αιγαίο-ανατολική και δυτική, ενώ η Ελλάδα ζήτησε το σύνολο του Αιγαίου, ως τα όρια του FIR. Από το 1955 έως το 1974 η ελληνική θέση επικράτησε. Το πρόβλημα ανέκυψε με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Η Τουρκία είχε την ευχέρεια να υποβάλει προτάσεις αναθεώρησης του καθεστώτος επιχειρησιακού ελέγχου στην περιοχή, με αποτέλεσμα το NATO να μεταβάλει τη δομή των περιφερειακών στρατηγείων της Σμύρνης τα οποία από την 1.7.1978 περιήλθαν σε τουρκικά χέρια.

5.Αιγιαλίτιδα Ζώνη.

Στις 12.6.74 η Τουρκία κατέστησε σαφές ότι η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων από 6 σε 12 ν.μ. θα αποτελούσε αιτία πολέμου.

-Τα πλεονεκτήματα της επέκτασης της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12ν.μ. αφορούν τη διεύρυνση του χώρου που θα ασκούνται τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Η ζώνη της ελληνικής κυριαρχίας θα αυξηθεί από 75.000 τ.χλ. σε 130.000. Ανάλογη θα είναι και η επέκταση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και φυσικά αντίστοιχη η μείωση από την Τουρκία του ηπειρωτικού της υψιπέδου. Αλλά κυρίως θα αποφεύγονταν η αποκοπή των νησιών του Ανατ. Αιγαίου από την Ηπειρωτική Ελλάδα και η διάσπαση της ενότητας του ελληνικού εθνικού χώρου. Είναι ωστόσο γεγονός ότι η επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης προσκρούει στα συμφέροντα διαφόρων κρατών και ιδιαίτερα των υπερδυνάμεων.

Λόγοι αντίδρασης της Τουρκίας:

α) ένα μεγάλο τμήμα της θάλασσας θα περιέλθει στην ελληνική κυριαρχία με αποτέλεσμα οι ελευθερίες των θαλασσών (ελεύθερη ναυσιπλοΐα, αλιεία, αεροπλοΐα, κ.α.) να περιοριστούν γεωγραφικά.

β) το ανάλογο τμήμα βυθού και υπεδάφους του βυθού, που βρίσκεται στις ανοιχτές θάλασσες και αποτελεί την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου να περιέλθει στην ελληνική κυριαρχία.

Επιχειρήματα Τουρκίας: ένα κράτος δεν μπορεί ορίζοντας την αιγιαλίτιδα ζώνη του να παρεμποδίσει την πρόσβαση της γειτονικής του χώρας στις ανοιχτές θάλασσες, η διεύρυνση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας θα επικάλυπτε την τουρκική υφαλοκρηπίδα, το Αιγαίο έχει ειδικά γεωγραφικά χαρακτηριστικά-ημίκλειστη θάλασσα άρα δεν μπορεί να ισχύουν κανόνες γενικής εφαρμογής.

Πλεονεκτήματα Ελλάδας από επέκταση αιγιαλίτιδας ζώνης:

1. Η αιγιαλίτιδα ζώνη για θέματα αεροπορίας θα επικαλυφθεί από την πλήρη αιγιαλίτιδα ζώνη.

2. Μια αιγιαλίτιδα ζώνη 12 ν.μ. θα δώσει την νομική δυνατότητα στην Ελλάδα να μιλήσει για ένα αρχιπέλαγος στις Κυκλάδες.

3. Θα προσδώσει τη δυνατότητα για την εφαρμογή μια άμυνας βάθους σε περίπτωση αιφνιδιαστικής επίθεσης

6. Αποστρατικοποίηση Νησιών. (Αν. Αιγαίο-Λήμνος, Σαμοθράκη, Μυτιλήνη, Χίος, Σάμος, Ικαρία και Δωδεκάνησα)

Το 1968 η Τουρκία έθεσε θέμα για την στρατικοποίηση των νησιών της Λήμνου και Σαμοθράκης. Το 1973 διαμαρτυρήθηκε για την ύπαρξη ελληνικών στρατευμάτων στη Λήμνο, Σαμοθράκη, Χίο, Λέσβο, Σάμο και Δωδεκάνησο. Από το 1977 και μετά το ενδιαφέρον της Τουρκίας επικεντρώθηκε στη Λήμνο, για τον αποκλεισμό της από το σχεδιασμό του NATO. Τα νησιά Λήμνος-Σαμοθράκη δεν υπόκεινται στις διατάξεις περί αποστρατικοποίησης λόγω Σύμβασης Μοντραί. Το θέμα έχει σημασία για τα Δωδεκάνησα και τα 4 νησιά του κεντρικού Αιγαίου-Μυτιλήνη, Σάμο, Ικαρία, Χίο. Η θέση της Τουρκίας είναι ότι το καθεστώς αποστρατικοποίησης της Δωδεκανήσου θεσπίστηκε αποκλειστικά για την ασφάλειά της. Η θέση αυτή στερείται νομικής βάσης:

1. Από πουθενά δεν προκύπτει ότι η αποστρατικοποίηση της Δωδεκανήσου έγινε υπέρ της Τουρκίας.
2. Η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενη στη Συνθήκη ειρήνης των Παρισίων και με βάση τη Συνθήκη της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μια συνθήκη δεν δημιουργεί υποχρεώσεις ή δικαιώματα για τρίτα κράτη.

Η νομική βάση της Ελλάδας: α) Νόμιμη άμυνα, β) Θεμελιώδης αλλαγή των περιστάσεων, τα καθεστώτα αποστρατικοποίησης δεν μπορούν να λειτουργήσουν παρά μόνο σ'ένα αυστηρά ειρηνικό περιβάλλον, γ) η θεωρία των αντιποίνων, στην προπαρασκευή επίθεσης από την Τουρκία η Ελλάδα αντιτάσσει προπαρασκευή άμυνας, αποτελεί δηλαδή απάντηση σε προηγηθείσα τουρκική παρανομία.